

Drs. Henk Jan van Daal

Vrijwilligerswerkbeleid van Justitie

Een quick scan van ervaringen en perspectieven

November 2002

Inhoud

Conclusies	5
Resultaten van beleid	6
Voortzetting van beleid	9
1 Probleemstelling	13
1.1 Onderzoeksvragen	14
1.2 Uitwerking van de vragen	14
2 Werkwijze	17
3 Resultaten van beleid	19
3.1 Resultaten van financiële ondersteuning van projecten	19
3.2 Erkenning en waardering	27
3.3 Netwerkvorming en expertisevorming	28
4 Perspectieven op voortzetting van vrijwilligerswerkbeleid	31
Literatuur	43
Bijlage 1 Gespreksverslagen	45
Bijlage 2 Informanten	73

Conclusies

Op het terrein van het Ministerie van Justitie zijn ongeveer 18000 vrijwilligers actief. Het ministerie vindt dit werk om drie redenen waardevol: het biedt mogelijkheden voor betrokkenheid vanuit de samenleving bij vraagstukken van justitie; het biedt een andere kwaliteit dan die van betaalde functionarissen; en het verschaft de mogelijkheid tot participatie van burgers.

Het vrijwilligersbeleid vanuit het Ministerie van Justitie kent vijf beleidsthema's: Kwaliteitsontwikkeling; Vinden en binden; Vernieuwing; Erkenning en waardering; Netwerkvorming en expertisevorming. Voor de thema's Kwaliteitsontwikkeling, Vinden en binden en Vernieuwing zijn eenmalige subsidies ter beschikking gesteld, bedoeld om een verandering of ontwikkeling in gang te zetten. De beleidsthema's Erkenning en waardering, en Netwerkvorming en expertisevorming zijn uitgevoerd zonder subsidiëring.

De centrale onderzoeksvraag is: Wat zijn de resultaten van twee jaar speciaal vrijwilligersbeleid vanuit het Ministerie van Justitie? Een vervolgvraag is: In welke mate bestaat de noodzaak en wenselijkheid van vervolgbesluit, met name in relatie tot bestaand beleid van andere departementen en in de sectoren. In beide gevallen gaat het om zowel het subsidiebeleid rond het werkveld op de drie inhoudelijke thema's als om erkenning en netwerkvorming.

De vragen zijn beantwoord door middel van een quick scan waarbij een beperkt aantal personen zijn ondervraagd en documenten zijn bestudeerd, allereerst bij organisaties die tot eind oktober een eenmalige subsidie van Justitie hebben gekregen. Aanvullende gesprekken zijn gevoerd met medewerkers van gemeenten (Rotterdam, Den Haag), het ministerie van VWS, de infrastructuur van het vrijwilligerswerk, ambtenaren van beleidsdirecties en beleidsafdelingen van Justitie, de commissie vrijwilligersbudget reclassering, en enkele organisaties die een eenmalige subsidie hebben aangevraagd, maar nog niet gekregen.

Resultaten van beleid

1) Resultaten van eenmalige subsidies

De eerste deelvraag is welke de resultaten zijn van de eenmalige financiële impuls in het kader van de thema's Kwaliteitsontwikkeling, Vinden en binden en Vernieuwing. Daarbij is tevens van belang of de resultaten beklijven na het wegvallen van de eenmalige impuls. Eind oktober 2002 hadden minder dan tien organisaties middelen gekregen in het kader van vooral Kwaliteit, en verder Vinden en binden, en Vernieuwing. Een betrekkelijk groot aantal vragen waren echter nog in behandeling. De organisaties welke subsidie kregen en aan het onderzoek meededen waren enkele landelijke overkoepelende organisaties die ondersteuning bieden aan lokaal vrijwilligerswerk, Belangenoverleg Niet-Justitiegebonden Organisaties (Bonjo), De Interkerkelijke Stichting Nazorg voor Ex-gedetineerden (Isna), en Vluchtelingenwerk Nederland. Verder ging het om enkele uitvoerende organisaties. Doordat de financiering vrij laat was geregeld was men in oktober vaak nog maar net begonnen met de beoogde projecten. Hierdoor valt nog weinig te zeggen over echte resultaten.

De vraag is of met de aanvullende subsidiëring kwaliteitsverbetering en vernieuwing worden of kunnen worden bereikt. Een vraag die daaraan voorafgaat is of vrijwilligerswerk op het terrein van Justitie überhaupt voor het ministerie nuttige effecten heeft. Om die vraag te beantwoorden zou degelijk evaluatieonderzoek nodig zijn, ook naar de effectiviteit van gehanteerde methodieken. In de Verenigde Staten is onderzoek verricht naar de effectiviteit van mentor- of maatjesprojecten. Op grond van dat onderzoek is al eerder geconcludeerd dat deze methodiek 'veelbelovend' is waar het om preventie in individuele gevallen gaat. Vrijwillige maatjes kunnen risicjongeren mogelijk op het rechte pad brengen en dit zou een belangrijk argument voor Justitie kunnen zijn om in dit vrijwilligerswerk te investeren.

Uit de gesprekken bleek dat met de eenmalige subsidies van Justitie gewerkt is aan belangwekkende verbeteringen van kwaliteit en vernieuwing van het werk. De bestemming voor de eenmalige middelen van Justitie was uiteraard wat anders in het geval van landelijke ondersteunende organisaties dan in het geval van uitvoerende organisaties. Van de landelijke koepelorganisaties wil Vluchtelingenwerk Nederland met een conferentie draagvlak vergroten voor kwaliteitsverbeteringen van onderop in de uitvoerende organisaties. De landelijke organisatie kan hier zelf met de eigen personele bezetting de follow-up van kwaliteitszorg ter hand nemen. Het overleg- en kenniscentrum Bonjo wil met de middelen van Justitie de ondersteuning van plaatselijke groepen, waaronder bezoekgroepen in gevangenissen, professioneler maken. Een

voortzetting van voldoende financiële ondersteuning wordt nodig geacht. Isna wil door de aanstelling van extra personeel nieuwe groepen voor nazorg aan ex-gedetineerden geven helpen oprichten en begeleiden. Ook hier is voortzetting van de financiering gewenst.

De uitvoerende organisatie Slechts op Bezoek(SOB) biedt ondersteuning aan relaties van gedetineerden. Deze heeft met de middelen een betaalde coördinator aangesteld die tot taak kreeg methodieken te verbeteren en daarmee het vrijwilligerswerk een professioneler tintje te geven. Voortzetting van de financiële ondersteuning van buitenaf wordt gewenst.

Een andere organisatie is stichting Match, gespecialiseerd in het werk van vrijwillige maatjes. Match heeft met de eenmalige middelen begeleidend personeel aangesteld, heeft vrijwilligers geworven en is gereed om 'first offenders', jeugdigen die met de politie in aanraking zijn gekomen, aan een vrijwillig maatje te helpen.

De derde organisatie is Humanitas Haaglanden, van waaruit een groep Marokkaanse jongeren een bezoekgroep heeft gevormd die jonge Marokkaanse gedetineerden er weer bij wil trekken en zo op het rechte pad wil brengen. Met de middelen van Justitie is een betaalde Marokkaanse coördinator aangetrokken.

Verschillende organisaties laten merken dat eigenlijk een langer durende financiële ondersteuning van de betreffende projecten aangewezen zou zijn. In sommige gevallen zijn daartoe perspectieven aanwezig. Zo kunnen Match en SOB wellicht middelen vinden in het kader van het programma Veiligheid van de gemeente Rotterdam. Ook Humanitas Haaglanden is in overleg met financiers.

2) *Erkenning en waardering*

Het Ministerie van Justitie heeft aandacht besteed aan dit thema door een bijeenkomst van de minister met vrijwilligers te organiseren. Vrijwilligers kregen een boekwerkje. Ook werden kaarten aangeboden voor de slotbijeenkomst van het Internationale Jaar van de Vrijwilliger. Welk effect heeft het beleid gericht op erkenning en waardering van het vrijwilligerswerk gehad? Hoe belangrijk is het krijgen van erkenning en waardering voor het veld? Is het belangrijk dat organisaties en vrijwilligers serieus worden genomen als gesprekspartner en dat ze invloed kunnen krijgen op het beleid?

Voor vrijwilligers is het belangrijk dat zij gewaardeerd worden door de samenleving en de overheid. Voor een deel gaat het om rechtstreekse waardering van degenen voor wie zij hun werk doen. Onderzoek laat zien dat deze rechtstreekse feedback van groot belang is bij het tot stand komen van voldoening van het vrijwilligerswerk, die ook weer motiverend werkt. Uit navraag bij organisaties bleek dat vrijwilligers de erkenning door het ministerie, bijvoorbeeld in de bijeenkomst met de minister, op prijs stellen. Toch wordt ook aangegeven dat het niet bij immateriële erkenning moet blijven, maar dat die ook tot uitdrukking komt in het beschikbaar stellen van middelen om het vrijwilligerswerk goed te verrichten (Een informant spreekt van 'het vrijwilligerswerk de hemel in prijzen, maar slechts mondjesmaat financieel steunen').

Vanuit de landelijke infrastructuur voor vrijwilligerswerk wordt gesteld dat het belangrijk is dat de waardering ook blijkt uit de zorg voor de voorwaarden waaronder het werk wordt gedaan. Daarbij gaat het om meer dan alleen maar een presentje op de internationale dag van de vrijwilliger. Het gaat ook om de mogelijkheid tot het sluiten van vrijwilligerscontracten en het krijgen van cursussen. Het wordt belangrijk gevonden dat het ministerie op afstand een stimulerende en faciliterende rol speelt en bijvoorbeeld regelingen voor een geheel veld in het leven roept.

Waardering door de overheid ligt uiteraard gemakkelijker bij organisaties met vrijwilligers die uitvoering geven aan het overheidsbeleid (zoals vrijwilligers bij de politie of brandweer) dan bij organisaties die zich uitdrukkelijk profileren als onafhankelijk van de overheid of 'niet justitie gebonden'. Maar ook in een geval als het Belangenoverleg Niet-Justiegebonden Organisaties, Bonjo, zou men toch wel erkenning in de vorm van structurele subsidiëring vanuit Justitie op prijs stellen.

3) *Netwerk- en expertisevorming*

Bestaat er behoefte aan netwerkvorming en expertisebundeling onder organisaties met vrijwilligers?

Organisaties als Bonjo, Isna, Stichting Reclassering Nederland en Vluchtelingenwerk Nederland en Slachtofferhulp Nederland houden zich nu al specifiek bezig met expertisevorming op landelijk niveau. Vanuit deze organisaties wordt gesteld dat het plaatselijk vrijwilligerswerk belang heeft bij, en vaak ook behoefte heeft aan, bovenlokale ondersteuning. Bij het overkoepelend niveau merkt men dat de kwaliteit van het werk gediend is met een bovenlokale expertise- en strategievorming. Op het lokale niveau is men zich soms minder van het nut daarvan bewust.

Zowel lokale als bovenlokale netwerken kunnen zeer functioneel zijn voor het uitvoerend werk. De informanten laten merken dat ze huiverig zijn voor de oprichting van platforms waarvan zij niet zo snel de functie voor henzelf zien.

Organisaties als de NOV en het NIZW (met een cluster vrijwilligerswerk) kunnen een rol spelen bij de verdere uitbouw van intermediaire infrastructuren. Deze organisaties hebben methodieken ontwikkeld welke heel goed bruikbaar zijn voor de facilitering en stimulering van vrijwilligerswerk op het terrein van Justitie.

Voortzetting van beleid

Wat zijn de argumenten voor en tegen voortzetting van bemoeienis van het Ministerie van Justitie met het vrijwilligerswerk? Is voortzetting van bepaalde extra ondersteuning vanuit het Ministerie van Justitie noodzakelijk en gewenst? Is het niet mogelijk dat het Ministerie van VWS de landelijke taken overneemt en de gemeenten de lokale?

De overheid kan een belangrijke rol spelen ter ondersteuning van het vrijwilligerswerk. Op die manier draagt zij bij aan de vorming van sociaal kapitaal en kunnen bepaalde overheidsdoelen beter worden bereikt. In de Welzijnsnota wordt aangegeven dat vrijwilligersbeleid facetbeleid is van verschillende departementen. Het Ministerie van VWS heeft als coördinerend ministerie voor het vrijwilligerswerkbeleid de verantwoordelijk gekregen voor het in stand houden van een landelijke infrastructuur voor het vrijwilligerswerk (zij ondersteunt organisaties als NOV en sVM). VWS voert daarnaast eigen facetbeleid op het terrein van vrijwilligerswerk in de zorg, het welzijn en de sport. Justitie wordt dus geacht vrijwilligerswerkbeleid te voeren op de eigen terreinen, waaronder de bemoeienis met vluchtelingen, integratie, preventie van criminaliteit, rechtsgang, detentie, ex-gedeteneerden, zorg voor slachtoffers van misdrijven, en kindbescherming. Omdat er sprake kan zijn van gemeenschappelijke belangen bij de aanwezigheid van bepaald vrijwilligerswerk is afstemming tussen departementen nuttig.

Het Ministerie van Justitie wordt geacht een vrijwilligersbeleid te ontwikkelen op de eigen werkterreinen. Daarbij is het van belang dat een goede afweging wordt gemaakt over accenten en prioriteiten in het justitiebeleid. Het ministerie zal moeten nagaan hoe belangrijk zij preventiebeleid vindt. Wanneer Justitie preventiebeleid een hoge prioriteit geeft komt justitieel vrijwilligerswerk al gauw in het vizier, bijvoorbeeld de veelbelovende maatjes- en mentorprojecten.

Zou binnen het Ministerie van Justitie vrijwilligerswerkbeleid facetbeleid moeten worden van beleidsdirecties en -afdelingen?

Bij verschillende beleidsdirecties en beleidsafdelingen bestaat de opvatting dat het ontwikkelen van vrijwilligerswerkbeleid vooral een aangelegenheid is voor uitvoeringsorganisaties en gesubsidieerde organisaties met vrijwilligers. Vrijwilligerswerkbeleid maakt impliciet onderdeel uit van het beleid van uitvoeringsorganen, vooral als veel met vrijwilligers wordt gewerkt. Goed vrijwilligerswerkbeleid maakt dan onderdeel uit van goed beleid meer in het algemeen. In enkele gevallen geeft men aan dat het thema vrijwilligerswerk geen beleidsprioriteit is. Het onderwerp komt overigens geregeld ter sprake in het overleg tussen het ministerie en de besturen van gesubsidieerde organisaties, en dit zou nog wat explicieter kunnen gebeuren, zo wordt soms aangegeven. Vanuit directies en afdelingen binnen het ministerie wordt aangegeven dat er nauwelijks middelen zijn om nieuw specifiek beleid te financieren. In sommige gevallen, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van een beleidskader voor de uitvoering van de Wet op de Jeugdzorg, zou volgens ambtenaren het facet vrijwilligerswerk expliciet vanuit het ministerie de aandacht kunnen krijgen. In een kleine directie meent men dat het goed zou zijn wanneer de afdeling die nu verantwoordelijk is geweest voor het tijdelijke vrijwilligerswerkbeleid voor het gehele ministerie daarmee door zou gaan. Men is er beducht voor grote versnippering van dit beleid.

Is er een rol weggelegd voor een platform van bij het vrijwilligerswerk betrokken ministeries?

Wanneer Justitie zich wil richten op preventie en de rol van vrijwilligerswerk daarbij op waarde weet te schatten, heeft het ministerie belang bij infrastructuur die behulpzaam zijn bij beleidsontwikkeling en ondersteuning van vrijwilligerswerk. In verband met beleidsontwikkeling is het van belang om tot afstemming te komen met andere overheden. Er kan op die manier nog meer gestreefd worden naar synergie. De in 2001 ingestelde Interdepartementale Contactgroep Vrijwilligersbeleid leidt nu een 'slapend bestaan' en wanneer Justitie door zou willen gaan met het voeren van vrijwilligerswerkbeleid is het nuttig om met andere ministeries tot afstemming te komen binnen deze groep.

Zijn netwerken met lagere overheden aangewezen?

Naast netwerken met de departementen zijn ook contacten met provincies en gemeenten aangewezen. Zo heeft lokaal sociaal beleid al enige tijd veel aandacht. Op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau wordt hiertoe beleid gevoerd. Justitie zou kunnen trachten daarbij tot afstemming te komen, in het belang van de eigen – met name op preventie en integratie – gerichte doelen. Het betekent dan ook dat Justitie meer interesse dan voorheen zal krijgen voor het lokale beleid en de vorming van lokale netwerken waarbij ook het justitiële vrijwilligerswerk is betrokken. Zeker nu veiligheid een belangrijk thema geworden is zullen voldoende ingangen te vinden zijn.

Bij welke relevante kennisnetwerken kan worden aangesloten? Welke mogelijkheden zijn er voor het intensiveren van de contacten van het ministerie en de organisaties met vrijwilligers met landelijke koepels voor het vrijwilligerswerk, de vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV), stichting VrijwilligersManagement (sVM) en de gesubsidieerde instellingen voor vorming, training en advies (VTA's)?

Wanneer de rol van vrijwilligerswerk bij preventie wordt ingezien heeft het ministerie belang bij de kwaliteit daarvan. Justitie heeft dan belang bij de aanwezigheid van voorzieningen die het vrijwilligerswerk faciliteren, zoals organisaties die als kennis- en ontwikkelcentra functioneren. Het ministerie zou daarom een meer rechtstreekse bemoeienis kunnen blijven houden met organisaties die nu al een rol spelen als overleg- en kenniscentrum. Nader onderzocht zou moeten worden in hoeverre bestaande infrastructuur (bijv. Bonjo, Steunpunt Vrijwilligers Reclasse-ring, Isna) beter benut kunnen worden en in hoeverre structurele financiering van de huidige justitiële kenniscentra nodig is. Justitie zou ook de inzet van meer algemeen werkende organisaties, zoals NOV, sVM en het NIZW kunnen benutten.

Bestaat behoefte aan een justitieel vrijwilligersplatform?

Vanuit de behoeften van informanten uit het veld ligt de oprichting van een justitieel vrijwilligersplatform nu niet direct voor de hand. De meeste organisaties hebben behoefte aan functionele netwerken en onduidelijk is voornamelijk welke functies zo'n platform nu voor het veld heeft.

Kunnen relaties worden gelegd met fondsen?

In Nederland is een groot aantal fondsen actief (verenigd in Fondsen in Nederland, FIN) die wellicht bijdragen kunnen bieden aan de ondersteuning van justitieel vrijwilligerswerk.

We beantwoorden de belangrijkste onderzoeksvragen nog eenmaal kort:

- Is het beleid om organisaties met vrijwilligers eenmalig subsidie te verlenen succesvol geweest? Naar het zich laat aanzien doen organisaties met de middelen nuttig werk wat tot een betere kwaliteit van vrijwilligerswerk leidt. Veel vrijwilligerswerk is bijvoorbeeld nuttig omdat het een gunstige werking heeft ten aanzien van doeleinden van Justitie.. Het kan bijvoorbeeld een preventieve werking in verband met criminaliteit kan hebben.
- Heeft het beleid, gericht op erkenning en waardering effect gehad? Het bieden van erkenning en waardering komt tegemoet aan behoeften in het veld, maar men zou die graag aangevuld zien met enige materiële ondersteuning.

- Hoe heeft het beleid, gericht op netwerkvorming en expertisebundeling uitgewerkt? Er is nog maar een begin gemaakt met netwerkvorming, onder meer door het houden van consultatiebijeenkomsten met relevante partijen. Er is vooral behoefte aan functionele netwerken. Expertisebundeling vindt reeds plaats, vooral in landelijke ondersteuningsorganisaties als Bonjo. Expertisebundeling komt zeker tegemoet aan behoeften.
- Is voortzetting van beleid wenselijk en op welke wijze zou dit kunnen geschieden? Voortzetting van beleid is zeker wenselijk in het licht van de argumenten om vrijwilligerswerk op de eigen terreinen te steunen, die door het ministerie zijn aangedragen. Het Ministerie van Justitie heeft volgens de Welzijnswet ook een taak om vrijwilligerswerkbeleid als facetbeleid te ontwikkelen. Ook andere overheden kunnen een rol spelen bij de ondersteuning van vrijwilligerswerk en het is daarom van belang dat het Ministerie van Justitie zich erin afstemming met andere ministeries en lagere overheden mee bemoeit. Daarbij zouden ook beleidsdirecties en beleidsafdelingen zich met het thema kunnen inlaten, al is de animo hiervoor nog niet al te groot.

1 Probleemstelling

Op verschillende deelreinen van het Ministerie van Justitie zijn ongeveer 18000 vrijwilligers actief. Zij doen hun werk binnen of rond werkvormen als bezogkroepen voor gedetineerden, de gezinsvoogdij, vluchtelingenwerk, slachtofferhulp en rechtswinkels. De laatste jaren zijn nieuwe initiatieven ontstaan zoals bemiddeling bij conflicten in de buurt door vrijwilligers en surveillance op straat door Marokkaanse buurtvaders. In een door Justitie uitgebracht rapport (Leest, 2000) wordt verkend wat de meerwaarde is van vrijwilligerswerk op het terrein van justitie: het biedt de mogelijkheid voor betrokkenheid bij vraagstukken van justitie vanuit de samenleving; het biedt een andersoortige kwaliteit; en het verschaft de mogelijkheid tot participatie van burgers. Aangegeven wordt overigens dat de meerwaarde van het justitieel vrijwilligerswerk niet altijd goed in cijfers kan worden uitgedrukt. Knelpunten liggen onder meer in de gebrekkige rekrutering van vrijwilligers, in het bijzonder onder jongeren en allochtonen, de onvoldoende aanwezigheid van voor de continuïteit gewenste betaalde coördinatoren, verlies van energie door het zoeken naar financiële middelen, en soms in de verhouding tussen beroepskrachten en vrijwilligers.

In 2000 is een consultatiebijeenkomst gehouden met vertegenwoordigers uit verschillende werkvelden om suggesties voor justitieel vrijwilligerswerkbeleid te ontwikkelen. Dat vrijwilligerswerk een meerwaarde heeft kwam duidelijk naar voren. Verder bleek dat in bepaalde gevallen meer ondersteuning door de overheid, bijvoorbeeld op het gebied van de infrastructuur, nuttig zou zijn. In september 2001 verscheen 'Oprecht vrijwillig', een notitie over vrijwilligerswerk binnen een justitieel kader. De drie redenen waarom vrijwilligerswerk voor Justitie een meerwaarde heeft worden nu argumenten om vanuit het ministerie tijdelijk vrijwilligerswerk te ondersteunen. In de notitie wordt beleid voorgesteld in de voorwaardenscheppende sfeer. Voorgesteld wordt om de verschillende werkvormen eenmalig te ondersteunen op de thema's 'Kwaliteitsontwikkeling', 'Vinden en binden' en 'Vernieuwing'. Daarnaast wil het ministerie aandacht geven aan erkenning en waardering en netwerkvorming. Wat dit laatste thema betreft wordt gedacht aan platform van organisaties met vrijwilligers op de terreinen van Justitie, de Interdepartementale Contactgroep Vrijwilligersbeleid, en samenwerking met fondsen. Ze wil ook ontwikkelingen rond de rechtspositie van vrijwilligers volgen. Het ministerie heeft op basis van deze uitgangspunten ondersteunend beleid ontwikkeld dat eind 2002 afloopt.

Het Ministerie van Justitie heeft het Verwey-Jonker Instituut gevraagd een quick scan te doen ter evaluatie van het vrijwilligersbeleid van de afgelopen twee jaar. Het ministerie zou graag inzicht willen hebben in de resultaten van de eenmalige justitiesubsidies – ook in het licht van wat anderen bijdragen -, en in de behoefte aan het blijf van waardering en netwerkvorming.

De onderzoeksresultaten dienen in eerste instantie ter afronding van het beleidstraject dat het ministerie heeft uitgevoerd. Tevens zullen zij het ministerie behulpzaam zijn in verband met de vraag of vervolgbeleid noodzakelijk en wenselijk is, waarom en op welke manier. Het ministerie wil onder andere weten of, en in hoeverre, andere actoren de stimulering van vrijwilligerswerk over kunnen en willen nemen. Daarbij denkt het ministerie aan de eigen verantwoordelijkheid van de organisaties zelf, die door herschikking van middelen meer aandacht zouden kunnen besteden aan vrijwilligerswerk. Ook wordt gedacht aan een ander ministerie, met name het Ministerie van VWS. Daarnaast is men ook geïnteresseerd in samenwerking met en bijdragen van fondsen. Het geplande onderzoek naar samenwerking met fondsen is tot op heden echter nog niet uitgevoerd. De voorlopige resultaten van de quick scan zullen worden gebruikt en besproken in een consultatiebijeenkomst, en van invloed zijn op vervolgbeleid van het ministerie.

1.1 Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag is: Wat zijn de resultaten van twee jaar speciaal vrijwilligersbeleid vanuit het Ministerie van Justitie?

Subvragen zijn: Wat is de toegevoegde waarde van vrijwilligersbeleid vanuit het Ministerie van Justitie? Hoe en hoeverre kan het ministerie vrijwilligerswerk stimuleren en knelpunten wegnemen?

De vervolgvraag luidt:

In welke mate bestaat de noodzaak en wenselijkheid van vervolgbeleid, met name in relatie tot bestaand beleid van andere departementen en in de sector.

1.2 Uitwerking van de vragen

Het beleid vanuit het Ministerie van Justitie wordt geboden in het kader van vijf beleidsthema's: Kwaliteitsontwikkeling; Vinden en binden; Vernieuwing; Erkenning en waardering; Netwerkvorming en expertisevorming. Voor de thema's Kwaliteitsontwikkeling, Vinden en binden en Vernieuwing zijn eenmalige subsidies ter beschikking gesteld, bedoeld om een verandering of ont-

wikkeling in gang te zetten. De beleidsthema's Erkenning en waardering; Netwerk- en expertisevorming zijn uitgevoerd zonder subsidiëring.

De eerste vraag is: *Welke resultaten heeft de eenmalige financiële impuls* gehad in het kader van de thema's kwaliteitsontwikkeling, vinden en binden en vernieuwing?

Een volgende vraag is: Welk effect heeft het beleid gericht op *erkenning en waardering* van het vrijwilligerswerk gehad? Hoe belangrijk is het krijgen van erkenning en waardering voor het veld? Is het belangrijk dat organisaties en vrijwilligers serieus worden genomen als gesprekspartner en dat ze invloed kunnen krijgen op het beleid?

Bestaat behoefte aan *netwerkvorming en expertisebundeling* onder organisaties met vrijwilligers? Bestaat behoefte aan een justitieel vrijwilligersplatform? Welke mogelijkheden zijn er voor het intensiveren van de contacten van het ministerie en de organisaties met vrijwilligers met landelijke koepels voor het vrijwilligerswerk, Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV), stichting VrijwilligersManagement (sVM) en de gesubsidieerde instellingen voor vorming, training en advies (VTA's)? Bij welke relevante kennisnetwerken kan worden aangesloten? Is er een rol weggelegd voor een platform van bij het vrijwilligerswerk betrokken ministeries? Kunnen relaties worden gelegd met fondsen?

Is voortzetting van bepaalde extra ondersteuning vanuit het Ministerie van Justitie noodzakelijk en gewenst? Welke rol speelt het Ministerie van VWS? Wat zijn de voor- en nadelen van een andere verdeling van verantwoordelijkheden. Wat zijn de argumenten voor en tegen voortzetting van bemoeienis van het Ministerie van Justitie met het vrijwilligerswerk?

2 Werkwijze

Tot begin november 2002 zijn gesprekken gevoerd bij organisaties die een eenmalige subsidie hebben gehad (Bonjo, Humanitas Haaglanden, Isna, Match, Vluchtelingenwerk Nederland, SOB). Ook met andere aanvragers van subsidie en met organisaties die dat niet hebben gedaan zijn korte gesprekken gevoerd (Tans, Mex-It; Slachtofferhulp Nederland; Vereniging Relaties van Gedetineerden en Ex-Gedetineerden, afdeling Rotterdam en Buitenland; Project buurtbemiddeling Bezuidenhout in Den Haag). Daarnaast is gesproken met een medewerker van Stichting Reclassering Nederland, betrokken bij het Steunpunt Vrijwilligers Reclassering en de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget. Verder is gesproken met ambtenaren van het Ministerie van VWS, betrokken bij vrijwilligersbeleid, een vertegenwoordiger van de NOV, ambtenaren van de gemeente Rotterdam en Den Haag, betrokken bij de coördinatie van het gemeentelijk vrijwilligersbeleid en veiligheidsbeleid. Tenslotte is gesproken met ambtenaren van verschillende beleidsdirecties en beleidsafdelingen van het Ministerie van Justitie over de bereidheid zelf vrijwilligerswerkbeleid voor het eigen terrein te ontwikkelen. Verschillende documenten zijn bestudeerd.

3 Resultaten van beleid

Centraal staat de vraag naar de resultaten van twee jaar speciaal vrijwilligersbeleid vanuit het Ministerie van Justitie, met als subvragen: Wat is de toegevoegde waarde van vrijwilligersbeleid vanuit het Ministerie van Justitie? Hoe en in hoeverre kan het ministerie vrijwilligerswerk stimuleren en knelpunten wegnemen? Wat gebeurt na het beëindigen van de subsidie?

Achtereenvolgens komen de vijf beleidsthema's aan de orde: Kwaliteitsontwikkeling; Vinden en binden; Vernieuwing; Erkenning en waardering; Netwerkvorming en expertisevorming. Allereerst is nagegaan op welke manier de subsidies zijn besteed ten behoeve van Kwaliteitsontwikkeling, Vinden en binden en Vernieuwing, en of veranderingen of ontwikkelingen in gang zijn gezet. De beleidsthema's Erkenning en waardering; Netwerkvorming en expertisevorming zijn uitgevoerd zonder subsidiëring.

Aan personen uit enkele organisaties die geen subsidie kregen is gevraagd waarom dit niet is gebeurd. Het Steunpunt Vrijwilligers Reclassering heeft de aanvraag ingetrokken omdat men niet aan de door het ministerie gestelde voorwaarden - samenwerking met Bonjo - wilde voldoen. Slachtofferhulp Nederland had kort tevoren al extra middelen gekregen van het ministerie in verband met een reorganisatie en vond aanvullende aanvragen daarom niet passend. De organisatie kan overigens ook een beroep doen op het Fonds Slachtofferhulp.

3.1 Resultaten van financiële ondersteuning van projecten

Er zijn gesprekken gevoerd met lokale uitvoerende en landelijke overkoepelende organisaties die een eenmalige subsidie hebben gekregen in het kader van de thema's kwaliteitsontwikkeling, vinden en binden en vernieuwing. Daarnaast zijn documenten bestudeerd. Concrete vragen die richting gaven aan de gesprekken of als achterliggend thema fungeerden van waaruit met informanten wordt gesproken waren die naar de missie van de organisatie; de organisatie van activiteiten; zwakke en sterke punten, kansen en bedreigingen; de aard van het vrijwilligerswerk, zwakke en sterke punten, kansen en bedreigingen; ondersteuning van buiten van justitie en anderen; aanwending middelen kwaliteitsimpuls; vinden en binden; vernieuwing; daarmee geïnitieerde activiteiten; effect van eenmalige impuls op de lange termijn; en de noodzaak van voortzetting van financiering. Uitgebreide verslagen van de projecten die subsidie

kregen zijn te vinden in de bijlage. In de navolgende tekst wordt daarvan een samenvatting geboden.

Projecten gericht op kwaliteitsontwikkeling

Verschillende organisaties kregen van Justitie eenmalig middelen in relatie tot het thema Kwaliteit. Het gaat om een organisatie op plaatselijk niveau (stichting Slechts op Bezoek in Rotterdam, die steun geeft aan relaties van gedetineerden), een landelijke organisatie met verschillende plaatselijke groepen die nazorg bieden aan ex-gedetineerden (Isna), een landelijk overleg- en kenniscentrum voor groepen die (onder meer) werken voor gedetineerden (Belangen Overleg Niet-Justitiegebonden Organisaties, Bonjo), en Vluchtelingenwerk Nederland. Uiteraard blijkt het doel van de kwaliteitsverbetering sterk afhankelijk te zijn van het niveau van de organisatie. Behalve bij Vluchtelingenwerk Nederland zijn de middelen in het kader van de kwaliteitsverbetering vooral bestemd voor de aanstelling van personeel dat een coördinerende of ondersteunende rol speelt.

Vrijwel steeds lijkt behoud van kwaliteit na de eenmalige ondersteuning gediend te zijn met voortzetting van de subsidie, hetzij vanuit Justitie, hetzij van anderen, zoals gemeenten. De middelen hebben weliswaar geleid tot concrete notities waarin praktijken worden omschreven, maar die lijken het best ontwikkeld te kunnen worden wanneer een coördinerend medewerker aanwezig is. Veel minder dan vroeger het geval was zijn mensen te vinden die de verantwoordelijke functie van coördinator als vrijwilliger op zich willen nemen.

In een van de gevallen (Slechts Op Bezoek) ging het om mogelijke steun vanuit de gemeente Rotterdam die met het aantreden van het nieuwe college een grote prioriteit heeft gegeven aan het thema veiligheid. Hierdoor zouden mogelijk middelen kunnen worden gevonden voor SOB. Het is de vraag of in andere gevallen, bijvoorbeeld voor het landelijk niveau, ook zo gemakkelijk nieuwe middelen beschikbaar komen.

In de onderzochte gevallen is nog maar net een begin gemaakt met de beoogde projecten of moet nog begonnen worden. Daarom is op dit moment nog niet veel te zeggen over effecten. De beoogde effecten zijn in alle gevallen kwaliteitsverbeteringen, vooral in de zin van een professionelere aanpak en ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

Slechts op Bezoek

De in Rotterdam gevestigde stichting Slechts Op Bezoek (SOB) heeft als doelstelling de ondersteuning, zowel praktisch, geestelijk als emotioneel, van relaties van gedetineerden en ex-gedetineerden. Men merkt dat hieraan grote behoefte is. Er wordt gewerkt met een beperkt aantal vrijwilligers die contacten onderhouden met relaties van gedetineerden. De organisatie kan gebruik maken van de ondersteuning van een door de gemeente gesubsidieerd servicepunt, gericht op vrijwilligerswerk rond gevangenen. De gemeente geeft voorts subsidie voor de exploitatiekosten. De Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget geeft ongeveer 4.500 euro subsidie. Van meet af werd al beoogd om er een 'professionele vrijwilligersorganisatie van te maken. Van het Ministerie van Justitie is eenmalig een bijdrage ontvangen ter grootte van fl. 85.530,- in verband met het project Professionalisering van de organisatie. Het bedrag is toegekend in het kader van het thema kwaliteitsontwikkeling, en bedoeld om SOB te helpen bij de bevordering van continuïteit van de organisatie en knowhow en opbouw van deskundigheid van vrijwilligers. Activiteiten in het kader van het project zijn: verbetering van de dienstverlening door uitbreiding van netwerken, nazorgactiviteiten en themagroepen, het ontwikkelen van basisinformatie voor cliënten; het ontwikkelen van een strategische visie en personeels- en organisatiebeleid; professionalisering van de coördinatie door aanstelling van een deskundige coördinator; deskundigheidsbevordering van medewerkers; en vergroting van bekendheid. De voorheen als vrijwilliger werkende coördinator wordt betaald via de eenmalige subsidie. Zij werkt overigens tevens halftime als beroepskracht van het door de gemeente Rotterdam gesubsidieerde servicepunt voor zeven organisaties van waaruit vrijwilligerswerk wordt gedaan rond de zorg bij en na detentie. De producten die de professionalisering moeten bevorderen zijn al deels beschikbaar. Binnen de organisatie vindt men de aanwezigheid van betaalde coördinatie, gericht op begeleiding en continuïteit een vereiste voor een professionele werkwijze, vooral omdat vrijwilligers zich minder intensief en langdurig willen binden. Na afloop van de eenmalige subsidiëring kan SOB nog steeds een beroep doen op beperkte ondersteuning vanuit het servicepunt. De gemeente is tegen 'eenmansposten' en meent dat een servicepunt voor meer (hier zeven) organisaties efficiënter is. Vanuit SOB wordt gesteld dat men met dit werk wil stoppen wanneer geen hogere structurele financiering van de coördinatie wordt gevonden. Vanuit de gemeente wordt erop gewezen dat, met het aantreden van het nieuwe college, een groot budget beschikbaar is rond het thema veiligheid en dat SOB hier op kan inspelen. Hiermee zou de subsidiëring vanuit het ministerie kunnen worden voortgezet. SOB werkt overigens niet samen met een eveneens in Rotterdam gevestigde afdeling van de Vereniging Relaties van Gedetineerden en Ex-Gedetineerden, die gelijksoortige activiteiten heeft opgezet.

De Interkerkelijke Stichting tot bevordering van Nazorg aan ex-gedetineerden (Isna)

Isna, sinds kort de Sector Vrijwilligers en Kerkzaken van Exodus, biedt zorg en nazorg voor gedetineerden en wil vooroordelen over gevangenen binnen kerkelijk Nederland wegnemen. Najaar 2002 bestonden er 11 nazorggroepen met in totaal ongeveer 170 vrijwilligers. Vanuit de landelijke organisatie heeft men er voor gezorgd dat protocollen en richtlijnen zijn ontwikkeld voor het vrijwilligerswerk zodat kwaliteit gewaarborgd is. Men wil niet evangeliseren, zoals Gevangenzorg Nederland. De organisatie krijgt financiële middelen van de Samen Op Weg Kerken (Hervormd en Gereformeerd), giften van particulieren en subsidie van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget, o.a. voor de salariskosten van de landelijke coördinatie. Vanuit het bureau wordt geconstateerd dat de organisatie een 'grote output voor het kleine bedrag' aan subsidies en donaties oplevert. Gesignaleerd wordt dat het werk dat de reclassering vroeger deed al een tijd niet meer werd gedaan en dat op het opengevallen terrein een wildgroei aan vrijwilligersinitiatieven is ontstaan. Ook Isna doet mee aan het opvullen van leemten, in overleg met andere partijen (zoals Bonjo en SRN). Op het landelijk bureau wordt sterk het belang van de kerkelijke identiteit in dit werk voor gedetineerden benadrukt, en daarom heeft men moeite met samengaan met Bonjo, hoewel men daar wel mee samenwerkt. In Rotterdam werkt men samen met SOB in het door de gemeente gesubsidieerde servicepunt voor organisaties die zorg bieden rond de detentie. Sinds kort heeft het landelijk bureau ook de ondersteuning van kerkvrijwilligers in gevangenissen onder zijn hoede. Momenteel heeft de organisatie subsidie ontvangen van het Ministerie van Justitie in het kader van het tweejarig vrijwilligersbeleid. De subsidie van 38.600 euro is toegekend in verband met het thema kwaliteitsontwikkeling. Men was bij Isna niet te spreken over de vertraging bij de overmaking van de subsidie (april 2002 in plaats van november 2001). Met de middelen wordt een voorlichtingsfilm geproduceerd in samenwerking met medewerkers van de NCRV en de IKON. Verder is (vanaf 19 augustus 2002) voor twee dagen per week gedurende twee jaar een medewerker gedetacheerd vanuit het Justitiepastoraat. De medewerker heeft tot taak om mede plaatselijke groepen te ondersteunen bij de opzet van de kwalitatief goede activiteiten en voorlichting naar kerkgemeenschappen toe te organiseren. De directeur kon al het werk niet meer aan vanwege de toename van het aantal groepen en het extra werk in verband met de organisatie van het werk van kerkvrijwilligers. Onduidelijk is hoe dit werk moet worden voortgezet na beëindiging van de subsidie van Justitie. Gemeenten kunnen mogelijk bijspringen waar het om lokale groepen gaat. In Rotterdam kan men mogelijk gebruik maken van subsidiegelden uit het programma Veiligheid.

Het Belangenoverleg Niet Justitiegebonden Organisaties (Bonjo)

Bonjo stelt dat een landelijk servicecentrum van groot belang kan zijn voor de kwaliteit van veel uitvoerend werk, zoals bezoekwerk aan gedetineerden. Bonjo juicht toe dat er bij gevangenis- en steeds meer aandacht komt voor terugkeer in de maatschappij. Daarbij zou het contact met vrijwilligers een positieve uitwerking kunnen hebben en daarom kunnen gevangeniswezen en vrijwilligerswerk veel voor elkaar betekenen. Bonjo ondersteunt vrijwilligersorganisaties en – initiatieven die opkomen voor de belangen van gedetineerden en ex-gedeteneerden. Men ziet zichzelf uitdrukkelijk als onafhankelijk van instanties als de reclassering. De werkterreinen van de 43 aangesloten organisaties worden door de vereniging Bonjo ingedeeld in: begeleid wonen (5 organisaties), belangenbehartiging en ondersteuning (4), bezoek aan gedetineerden (21), relaties van gedetineerden (5), voorlichting en onderwijs (2), werkprojecten (5) en nazorg (1). Het bureau is een tijdlang mede bemand geweest door studenten en vrijwilligers, waaronder arbeidsongeschikten, en mensen met een Melkert-baan. De huidige coördinator vindt dat het tegenwoordig eigenlijk noodzakelijk is dat het werk door goed gekwalificeerde medewerkers wordt gedaan. De laatste jaren krijgt Bonjo 58.500 euro per jaar via de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget die is ondergebracht bij de reclassering, maar officieel onafhankelijk is. Het feit dat deze bijdrage niet structureel is wordt bij het bureau als belangrijk knelpunt gezien. Dit jaar beschikt Bonjo voorts over middelen in het kader van het vrijwilligersbeleid van het Ministerie van Justitie (109.432 euro) op grond van het thema Kwaliteit. Bonjo wil de kwaliteit verhogen door verbeteringen aan te brengen in de verzameling en verspreiding van informatie, vooral ten behoeve van groepen vrijwilligers en gedetineerden. De middelen van Justitie worden hiervoor gebruikt. Bonjo wil zoeken naar goede praktijken en een meer uniforme aanpak hierbij, en die verspreiden. In bepaalde gevallen, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van strategieën naar gevangenis toe wordt een gecoördineerde aanpak op landelijk niveau adequaat gevonden. Wanneer de subsidie wordt beëindigd zou men het bij Bonjo goed vinden dat structurele subsidiëring afkomstig zou zijn van het Ministerie van Justitie.

Vluchtelingenwerk Nederland

Vanuit VluchtelingenWerk Nederland biedt een – beperkt – aantal betaalde krachten en zo'n 9000 vrijwilligers belangenbehartiging en andere ondersteuning aan vluchtelingen. De inzet van vrijwilligers vindt op principiële gronden plaats. Vluchtelingenwerk is van mening dat de samenleving bij de opvang van vluchtelingen betrokken dient te zijn. Het werk wordt, afhankelijk van waar het plaats vindt, vanuit verschillende bronnen gesubsidieerd. Zo worden vanuit de Raden voor Rechtsbijstand gelden gegeven voor het vluchtelingenwerk in een aanmeldcentrum en onderzoekscentrum, en wordt vanuit het Ministerie van Justitie (zo'n 3.5 miljoen euro) bijgedragen aan de asielzoekerscentra. VluchtelingenWerk Nederland ontvangt verder onder meer

gelden uit de Postcodeloterij, en van de ministeries van Justitie en Volksgezondheid Welzijn en Sport.

In 2002 heeft Vluchtelingenwerk een eenmalige subsidie gekregen van het Ministerie van Justitie. De middelen wilde men gebruiken voor het in gang zetten van systematische kwaliteitszorg. De landelijke afdeling Ontwikkeling en Advies die een belangrijke rol speelt in het reorganisatieproces heeft de reorganisatie aangegrepen om de kwaliteitszorg een impuls te geven. Vluchtelingenwerk wordt met allerlei bedreigingen en kansen geconfronteerd en de reorganisatie biedt een goede mogelijkheid om aandacht te besteden aan de ontwikkeling van strategie en kwaliteit. Er zijn verschillende veranderingen opgetreden in de omgeving die een uitdaging voor het werk betekenen. Subsidiegevers vragen meer dan voorheen verantwoording van de met de middelen ondernomen activiteiten, hetgeen betekent dat het vrijwilligerswerk beter in kaart moet worden gebracht. Vrijwilligers moeten gaan tijdschrijven. Het maatschappelijk klimaat rond vluchtelingen is de laatste tijd verslechterd. Vluchtelingen die al zes jaar in Nederland zijn maken de kans om te worden uitgezet, wat al tot zelfmoorden heeft geleid. Dit maakt het vrijwilligerswerk zwaarder en lijkt tot verlies van vrijwilligers te hebben geleid. Bij VluchtelingenWerk Nederland signaleerde men dat er nogal wat variatie bestond in de invulling die aan het vrijwilligerswerk ter plaatse werd gegeven. Hoewel een zekere verscheidenheid wordt gezien als kenmerk van het vrijwilligerswerk groeide het besef dat iedere vluchteling recht moet hebben op min of meer dezelfde zorg. Dat betekende dat bevordering van een grotere uniformiteit gewenst leek, en ook met dat doel wilde men kwaliteitsbeleid binnen de organisaties helpen ontwikkelen. Men meent dat door het samengaan in grotere werkverbanden en de daardoor geringere afstand met het landelijk bureau de kansen op kwaliteitsverbeteringen hier zijn toegenomen. Het huidige plan behelst om de kwaliteit te ontwikkelen vanuit behoeften en perspectieven van onderop. Vrijwilligers moeten zelf aangeven waar ze willen dat de kwaliteit van hun werk ligt, en waar ze op willen worden afgerekend. Het wordt denkbaar gevonden dat na een paar jaar 'best practicus' ontwikkeld worden die als richtlijnen voor een algemene (eventueel verplichte) aanpak kunnen gaan fungeren, bijvoorbeeld rond rekrutering. VluchtelingenWerk Nederland heeft stichting VrijwilligersManagement de opdracht gegeven voor het aanpassen van het 'kwaliteitsspel' aan de situatie van vluchtelingenwerk. Wanneer het kwaliteitsspel gereed is worden (begin 2003) in vier delen van Nederland conferenties gehouden die bedoeld zijn om het kwaliteitsbeleid bij de vrijwilligers te introduceren. Na de conferenties worden met de eigen personele inzet van de afdeling Ontwikkeling en Advies in 2003 tot en met 2005 in de regio's gefaseerd gewerkt aan de daadwerkelijke invoering van de kwaliteitszorg. Naar het zich nu laat aanzien zijn hiervoor voldoende personele middelen in de organisatie aanwezig.

Vinden en binden

Bij subsidiëring vanuit het thema Vinden en binden wordt vooral gedacht aan het rekruteren onder nieuwe doelgroepen, jongeren en allochtonen, waarmee meer diversiteit wordt beoogd. Resultaat op dit thema wordt bereikt indien er succes bestaat bij het rekruteren en behouden van deze groepen. Het is van belang inzicht te krijgen in de mate waarin voorwaarden worden gecreëerd om van blijvend succes te kunnen spreken. Tot eind oktober 2002 werden geen subsidies geboden in het kader van dit thema.

Vernieuwing

In de beleidsnotitie 'Oprecht vrijwillig' wordt in verband met vernieuwing vooral gedacht aan twee nieuwe vormen van vrijwilligerswerk. Enerzijds gaat het om individuele vormen, zoals mentor- en maatjesprojecten; anderzijds om op de gemeenschap gerichte vormen, zoals buurtvaderprojecten en buurtbemiddeling. Verder wordt aandacht besteed aan andersoortige, meer flexibele of kortdurende, inzet voor vrijwilligerswerk.

Match

Stichting Match wil op kwalitatief verantwoorde wijze probleemkinderen en probleemjongeren koppelen aan een volwassen vrijwilliger die als 'maatje' fungeert. In principe onderneemt een vrijwilliger een keer per week 'recreatief-educatieve' activiteiten met de jeugdige. Het is de bedoeling dat een vertrouwensrelatie wordt opgebouwd en dat de volwassene als rolmodel fungeert. Match komt voort uit initiatieven van de gemeente Rotterdam en is geïnspireerd op het Amerikaanse vrijwilligersprogramma Big Brother, Big Sister. Onderzoek (binnen en buiten Match) laat zien dat deze werkwijze 'veelbelovend' is. Match ontvangt subsidie van de dienst Sozawe van de gemeente Rotterdam in het kader van het thema Beleid en Preventie, maar wordt gevraagd om in ruil daarvoor 150 'matches', koppelingen van een jongere en zijn of haar maatje, te leveren. Met ingang van voorjaar 2002 heeft Match een eenmalige subsidie van het Ministerie van Justitie ontvangen voor het project First Offenders. Najaar 2002 werkten er acht betaalde krachten (6 fte) bij Match. Naast de directeur en een administratieve kracht gaat het om mensen die ondersteuning geven aan vrijwilligers. Match wil als 'professionele vrijwilligersorganisatie' preventief werken en een aanvulling vormen op de reguliere professionele voorzieningen. Vrijwilligers van nu zijn vaak goed opgeleide mensen die een drukke baan hebben en een goed geoutilleerde organisatie vragen. Daarom wordt de capaciteit begrensd door het aantal betaalde medewerkers. Goede begeleiding wordt door hen geboden. De problematiek

mag echter niet zo ernstig zijn dat vrijwilligers die niet aankunnen. Match past selectie toe in verband met de zwaarte van het werk. Ook is een antecedentenonderzoek ('bewijs omtrent het gedrag') nodig. Match werkt met de middelen vanuit het vrijwilligersbeleid van het Ministerie van Justitie aan een maatjesproject voor 'first offenders', kinderen die bijvoorbeeld vanwege een winkeldiefstal voor het eerst met de politie in aanraking zijn gekomen. Men wil jeugdigen bereiken uit Spijkenisse, Schiedam, Hoogvliet en Charlois en werkt daartoe samen met organisaties die pupillen kunnen aanleveren. Men wil in een jaar tijd dertig koppelingen maken. Door vertraging in de subsidietoekenning is men in april van dat jaar begonnen en men wil doorgaan tot april 2003. Sinds april hebben zich 30 nieuwe vrijwilligers bij Match gemeld, waarvan er zeven voor hebben gekozen om binnen First Offenders ingezet te worden. Met een intensieve wervingscampagne hoopt men de resterende 23 vrijwilligers voor april 2003 te vinden. Vertraging is opgelopen doordat het Ministerie van Justitie de Raad voor de Kinderbescherming sinds kort niet langer toestaat antecedentenonderzoek van aspirant-vrijwilligers uit te voeren. Match zou na afloop van de subsidiering door Justitie extra middelen kunnen aanvragen in het kader van het programma Veiligheid van de gemeente.

Bezoekgroep Marokkaanse jongeren Humanitas Haagland

De Bezoekgroep Marokkaanse Jongeren, werkend vanuit Humanitas Haagland, is sinds kort begonnen met zijn werk. Via een humanistisch raadsman van PI Scheveningen zijn door Humanitas vier organisaties van Marokkaanse jongeren uit Den Haag benaderd met de vraag of er belangstelling bestond voor deelname aan bezoekgroepen voor de ruim 20 Marokkaanse jonge gedetineerden. Dat bleek het geval. Er hebben zich vanuit de jongerenorganisaties 12 vrijwilligers aangemeld, evenveel jongens als meisjes. Het zijn jongeren die studeren aan een hogeschool of die hun opleiding al hebben afgerond. Zij hebben een grote sociale betrokkenheid en vooral hun identificatie met de jonge gedetineerden motiveert hen. De jongeren identificeren zich met degenen die in de gevangenis zitten en zouden dit vrijwilligerswerk niet voor oudere Marokkanen of mensen met een andere etnische achtergrond willen doen. Zij hoopten dat de jongeren in de gevangenis via hetzelfde 'wij-gevoel', maar ook vanuit hun eergevoel of geloof, ertoe gebracht kunnen worden om weer op een goede manier erbij te willen horen. Voordat een bezoek is gebracht aan de gevangenis in Scheveningen is een gedegen plan gemaakt en zijn de vrijwilligers met steun van de humanistisch werker goed voorbereid. Volgens plan is een eerste kennismakingsbijeenkomst gehouden door de 12 vrijwilligers en 22 gedetineerde jongeren. De bezoekgroep heeft nog verschillende thema-avonden gepland. Men wil aansluiten bij onderwerpen waar de jongens mee zitten. Ook ziet men dat aan mentoren een grote behoefte is, waaraan men in de toekomst tegemoet wil komen. Men denkt bij Humanitas en de bezoekgroep na over hoe de financiering voortgezet moet worden na afloop van de tijdelijke onder-

steuning vanuit het ministerie. Men denkt interesse te wekken bij het bedrijfsleven en fondsen. De Rotary in Den Haag heeft belangstelling voor het project. Men wil ook jongeren uit Den Haag die buiten de stad in een gevangenis zitten gaan bezoeken.

3.2 Erkenning en waardering

In de beleidsnotitie wordt Erkenning en waardering als eerste speerpunt van beleid genoemd. Het ministerie wil hiermee tot uitdrukking brengen het belangrijk te vinden dat vrijwilligers waardering krijgen van de organisatie waar zij werken en van de overheid. Erkenning betekent volgens het ministerie ook dat organisaties en vrijwilligers serieus worden genomen als gesprekspartner en dat ze invloed kunnen krijgen op het beleid.

In verschillende organisaties wordt gesteld dat men het belangrijk vindt dat het ministerie erkenning en waardering geeft. Bij Slachtofferhulp Nederland en het project Buurtbemiddeling Bezuidenhout in Den Haag weet men dat vrijwilligers die aanwezig waren op de bijeenkomst in November 2001 de waardering door de minister erg op prijs hebben gesteld. Toch wordt verschillende keren aangegeven dat men vindt dat het niet bij immateriële erkenning moet blijven. Bij het project Buurtbemiddeling Bezuidenhout is men er vooral trots op wanneer men in het projectleideroverleg kan melden dat als blijk van waardering financiële middelen van Justitie zijn ontvangen. Bij de afdeling Rotterdam van de Vereniging Relaties Gedetineerden en Ex-Gedetineerden vindt men het niet genoeg dat vrijwilligers 'de hemel in worden geprezen'. Men vindt dat de overheid er ook voor moet zorgen dat de materiële voorwaarden voor het vrijwilligerswerk aanwezig zijn. De secretaris van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget zegt hierover: "Het belang van het vrijwilligerswerk wordt met de mond beleden, maar het werk krijgt slechts mondjesmaat middelen." Vanuit de Kinder- en Jongerenrechtswinkel in Enschede en Hengelo wordt aangegeven dat erkenning en waardering gericht op het ondersteunen van het vrijwilligerswerk nuttig is. Daarbij moet echter gewaakt worden voor het teveel sturen en stellen van zodanige eisen dat het eigene van vrijwilligerswerk, de 'bevlogenheid', verdwijnt.

Voor vrijwilligers is het belangrijk dat zij gewaardeerd worden door de samenleving en de overheid. Voor een deel gaat het om rechtstreekse waardering van degenen voor wie zij hun werk doen. Onderzoek laat zien dat deze rechtstreekse feedback van groot belang is bij het tot stand komen van voldoening van het vrijwilligerswerk die ook weer motiverend werkt. Vanuit de vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV) wordt gesteld dat het belangrijk is dat de waardering ook blijkt uit de zorg voor de voorwaarden waaronder het werk wordt gedaan. Daarbij gaat het om meer dan alleen maar een presentje op de internationale dag van de vrij-

williger. Het gaat ook om de mogelijkheid tot het sluiten van vrijwilligerscontracten en het krijgen van cursussen. Het wordt door een organisatie als de NOV belangrijk gevonden dat het ministerie op afstand een stimulerende en faciliterende rol speelt en bijvoorbeeld regelingen voor een geheel veld in het leven roept. Natuurlijk zullen verschillende vrijwilligers ook de erkenning door het ministerie op prijs stellen. Waardering door de overheid ligt uiteraard gemakkelijker bij organisaties met vrijwilligers die eigenlijk uitvoering geven aan het overheidsbeleid (zoals vrijwilligers bij de politie of brandweer). Moeilijker ligt het bij organisaties die zich uitdrukkelijk als 'niet justitie gebonden zien'. Maar ook in een geval als Bonjo (Belangenoverleg Niet-Justitiegebonden Organisaties) zou men erkenning in de vorm van structurele subsidiëring vanuit Justitie op prijs stellen.

3.3 Netwerkvorming en expertisevorming

Zowel bestaande netwerken al mogelijke netwerken komen hier aan de orde. Vanuit het Ministerie van Justitie wordt naar voren gebracht dat in het algemeen het vrijwilligerswerk op het eigen beleidsterrein minder aandacht krijgt dan dat op terreinen als sport, zorg en welzijn, ook omdat het om kleinere aantallen vrijwilligers gaat. Het ministerie stelt dat het daarom nodig is meer aandacht daarvoor te vragen door netwerkvorming. Gedacht wordt allereerst aan netwerkvorming en expertisebundeling onder organisaties met vrijwilligers en een justitieel vrijwilligerplatform. Verder wordt gedacht aan het intensiveren van de contacten van het ministerie en de organisaties met vrijwilligers met landelijke koepels voor het vrijwilligerswerk, NOV, sVM en VTA's. Aansluiting bij relevante kennisnetwerken wordt voorgesteld. Tenslotte worden betere contacten met fondsen bepleit. Last but not least wordt ook gedacht aan het instellen van een platform van bij het vrijwilligerswerk betrokken ministeries. In de quick scan is onderzocht welke de perspectieven zijn van verschillende partijen op de mogelijkheden en wenselijkheid om daadwerkelijk tot netwerkvorming en expertisevorming te komen. Ook is gekeken naar de resultaten van het beleid van het ministerie op dit thema.

In vier interviews is speciale aandacht besteed aan het thema netwerk – en expertisevorming. Het ging om interviews bij Bonjo, Isna, Stichting Reclassering Nederland (SRN) en Vluchtelingenwerk Nederland. De betreffende organisaties vervullen een koepelfunctie, en houden zich specifiek bezig met netwerk- en expertisevorming. Uit de gesprekken blijkt dat duidelijk behoefte bestaat aan bovenlokale netwerken op de terreinen waarop de organisaties bezig zijn. Die behoefte wordt vooral gesignaleerd bij het overkoepelend niveau, waar men merkt dat de kwaliteit van het werk gediend is met een bovenlokale expertisevorming en strategie. Op het lokale niveau is men er soms wellicht minder van bewust. In het geval van Bonjo en Isna en

SRN gaat het om de kwaliteit van het werk rond gedetineerden. Bij Bonjo wordt daarom uitdrukkelijk naar voren gebracht dat een structurele financiering van dit werk gewenst is. Ook bij Vluchtelingenwerk Nederland wordt gesignaleerd dat het eigen centrale kennis- en ontwikkelcentrum zeer nuttig is in verband met de kwaliteit van het lokale werk.

Binnen een organisatie als Isna laat men weten dat men het niet zo belangrijk vindt wie landelijk de verantwoordelijkheid neemt voor de (financiering van) netwerk- en expertisevorming. Bonjo zou het op prijs stellen als het Ministerie van Justitie de verantwoordelijkheid voor de financiering neemt. Men vindt de reclassering als partij minder voor de hand liggen waar het om landelijke ondersteuning gaat.

Functionele netwerken zijn van levensbelang voor organisaties met vrijwilligers. Het hangt echter van de organisatie af met wie men wil netwerken en met welk doel. Lokale en bovenlokale netwerken kunnen zeer functioneel zijn voor het uitvoerend werk. Zo participeert Slachtofferhulp Nederland landelijk in een netwerk met de 'strafrechtketen'. Op lokaal niveau wordt samengewerkt met het welzijnswerk, ook met het oog op eventuele verwijzing van cliënten. Op het landelijk bureau kan men nog niet zeggen of men behoefte heeft aan een platform justitieel vrijwilligerswerk. Dat zou ook afhangen van de taken van zo'n platform. Men vindt het echter geen goed idee wanneer zo'n platform gaat adviseren over subsidietoekenning.

De projectleider van Buurtbemiddeling Bezuidenhout laat weten dat men in de werkvorm niet direct zit te springen om aan nieuwe overlegvormen deel te nemen, samen met andersoortige organisaties op het terrein van Justitie. Veel vrijwilligers zelf hebben helemaal geen interesse om naast hun buurtbemiddelingswerk nog aan ander overleg deel te nemen.

4 Perspectieven op voortzetting van vrijwilligerswerkbeleid

Een belangrijke onderzoeksvraag is: Is voortzetting van bemoeienis met het vrijwilligerswerk, onder meer in de vorm van extra ondersteuning, vanuit het Ministerie van Justitie noodzakelijk en gewenst? Subvragen waren: Wat zijn de voor- en nadelen van een andere verdeling van verantwoordelijkheden? Kan het Ministerie van VWS taken overnemen? Zijn vrijwilligersorganisaties niet meer gebaat met lokale netwerken en ondersteuning? Wat zijn de argumenten voor en tegen voortzetting van bemoeienis van het Ministerie van Justitie met het vrijwilligerswerk? Indien beleid wordt voortgezet: kunnen beleidsdirecties of beleidsafdelingen een bijdrage leveren?

We zullen hier argumenten voor voortzetting van bemoeienis van het Ministerie van Justitie met het vrijwilligerswerk de revue laten passeren. Daarbij gaan we na welke rol het ministerie kan spelen gegeven de rollen en strategieën van andere partijen. We houden daarbij rekening met wetgeving, beleid van diverse overheden en opvattingen bij verschillende partijen. Zo proberen we de vraag te beantwoorden waar voortgezet beleid vanuit het Ministerie van Justitie uit zou kunnen bestaan. Achtereenvolgens zullen we verschillende vragen beantwoorden.

De eerste vraag die moet worden beantwoord is of de overheid überhaupt een rol heeft waar het om de ondersteuning van vrijwilligerswerk gaat. De tweede vraag is of het een taak is voor het Ministerie van Justitie. Zou het Ministerie van VWS niet landelijke taken kunnen overnemen en gemeenten lokale?

Heeft de overheid überhaupt een rol bij het ondersteunen van vrijwilligerswerk? Wat zijn argumenten voor en tegen?

Het geheel van vrijwillige verbanden van burgers wordt wel omschreven als het maatschappelijk middenveld of de 'civil society'. De civil society kan worden gezien als een maatschappelijke sfeer naast de markt, de overheid en de privé-sfeer. Tussen maatschappelijke sferen vinden uitwisselingen plaats. De activiteiten binnen verschillende sferen kunnen gericht zijn op dezelfde doeleinden en zo kan er synergie optreden. De civil society en de democratische overheid hebben met elkaar gemeen dat ze zich beide richten op de aanpak van bepaalde collectieve problemen. Zo helpen veel vrijwilligers mee in de zorg voor ouderen of voor het milieu. In het

geval van Justitie kan het bijvoorbeeld gaan om preventie van criminaliteit vanuit zowel de civil society als de overheid. De overheid heeft dan baat bij vrijwilligerswerk. Vanuit het gezichtspunt van de overheid kan een actieve civil society dus nuttig zijn omdat organisaties met vrijwilligers werk doen dat past binnen het eigen beleid.

Deelname aan vrijwilligerswerk kan nog op een andere, meer indirecte, manier bijdragen aan het functioneren van een democratische overheid. Een bloeiende civil society is een bron van sociaal kapitaal. De aanwezigheid van netwerken tussen mensen en organisaties, vertrouwen tussen mensen en normen omtrent wederkerigheid vergemakkelijkt gecoördineerde actie. Participatieve overheden, die gecoördineerde actie van burgers waarderen, kunnen daardoor beter functioneren (Putnam, 1993, 2000). Van belang is dat een overheid die contacten onderhoudt met de civil society goed geïnformeerd is over problemen in de samenleving. Overheden die via contacten met organisaties goed weten wat er leeft onder de bevolking kunnen daar verder beter aan tegemoetkomen. Ook op een andere manier is dat het geval: Veel mensen blijken via hun participatie in vrijwilligersorganisaties betrokken te raken bij de politiek, bij politieke organisaties (Dekker, 1999) of de overheid zelf. Vaak houden verder vrijwilligers zich als eersten bezig met het zichtbaar maken van maatschappelijke problemen en het zoeken naar oplossingen. Overheidsbemoeienis komt dan soms later.

Vanwege deze voordelen van een actieve civil society ligt het voor de hand dat de overheid organisaties met vrijwilligers steunt. De overheid heeft daartoe verschillende mogelijkheden. Ze kan allereerst in brede zin voorwaarden scheppen om de civil society te helpen versterken. Het is nuttig wanneer overheden inzicht hebben in de positieve en negatieve effecten die hun beleid indirect kan hebben op het vrijwilligerswerk. Bevorderlijk voor de civil society is het wanneer de overheid vrijheid van meningsuiting en vergadering garandeert. In dictaturen is het echte vrijwilligerswerk vaak onderdrukt. Landelijke overheden wereldwijd blijken op verschillende manieren het vrijwilligerswerk te ondersteunen, bijvoorbeeld door middel van erkenning, promotie, belastingmaatregelen en facilitering (Davis Smith, 2000). Ze helpen soms ook de zichtbaarheid van vrijwilligerswerk te vergroten. Faciliterende maatregelen zijn soms aanwezig door gunstige wet- en regelgeving, ook in de sfeer van belastingen. Daarnaast dragen overheden soms bij aan versterking van landelijke, regionale en lokale infrastructuur. Het gaat hierbij echter niet alleen om de landelijke overheid. Lokale overheden staan uiteraard dicht bij de lokale civil society en kunnen actieve ondersteuning bieden door zich dienstbaar, stimulerend en faciliterend op te stellen.

Tot zover is er van uit gegaan dat de doeleinden van de overheid en de civil society min of meer synchroon lopen en dat daarmee synergie tussen beide maatschappelijke sferen is te ver-

wachten. Ondersteuning van de civil society door de overheid lijkt dan voor de hand te liggen. Het risico bestaat dan overigens wel dat onderdelen van de civil society hun onafhankelijkheid verliezen en min of meer opgenomen worden in het overheidsapparaat. Het komt voor dat partijen binnen de civil society er andere doeleinden op na houden dan de overheid. De civil society vormt daarmee een natuurlijk, vaak kritisch, tegenwicht tegen de overheid. Vrijwilligerswerk is daarmee van waarde voor de democratie. Organisaties binnen de civil society kunnen natuurlijk ook in conflict komen met de overheid of het overheidsbeleid willen veranderen. Maar ook dat kan nuttig zijn vanuit het oogpunt van de gewenste dynamiek in de samenleving. Ondersteuning van de civil society door de overheid zal dan wel meer omstreden zijn.

Welke taken heeft het Ministerie van Justitie in het licht van de taken van het rijk, van andere departementen en van lagere overheden?

Verschillende vragen zijn hier aan de orde. De eerste is welke taken de landelijke overheid de landelijke overheid zou moeten verrichten waar het om bemoeienis met het vrijwilligerswerk gaat. Daarbij is het nodig om tot een taakafbakening tussen departementen te komen, met name tussen het Ministerie van Justitie en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De landelijke taken moeten voorts worden afgebakend van die van gemeenten en provincies.

Landelijke taken en afbakening tussen departementen

Welke rol heeft de rijksoverheid en welke taakafbakening dient er te zijn tussen departementen? Is er een rol weggelegd voor een platform van bij het vrijwilligerswerk betrokken ministeries?

Al lange tijd geeft de landelijke en lokale overheid steun aan organisaties die met vrijwilligers werken. Tot in de jaren zestig en zeventig kregen veel verzuilde landelijke organisaties met plaatselijke afdelingen die afhankelijk waren van de inzet van vrijwilligers overheidssteun. Specifiek overheidsbeleid ten aanzien van 'vrijwilligerswerk' werd echter pas ontwikkeld vanaf de jaren zeventig. In het midden van de jaren zeventig bracht een interdepartementale commissie vrijwilligersbeleid het vrijwilligerswerk op de werkterreinen van verschillende departementen in kaart. De landelijke overheid ging geleidelijk enige steun bieden aan landelijke organisaties die service verleenden aan het vrijwilligerswerk. In de loop van de jaren hebben het Ministerie van VWS en de voorgangers daarvan de ondersteuning van een landelijke infrastructuur rond het

vrijwilligerswerk in stand gehouden, zij het met regelmatige druk om tot reorganisatie en efficiencyverhoging te komen.

Recente kabinetten hebben het standpunt ingenomen dat vrijwilligerswerk een onontbeerlijk onderdeel vormt van de samenleving. Het Ministerie van VWS heeft, zoals verwoord in de eerste Welzijnsnota (*Werken aan Sociale Kwaliteit*; 1999), in het kader van de Welzijnswet een coördinerende functie bij het vrijwilligerswerkbeleid van de landelijke overheid.

De landelijke overheid heeft in beleidsnota's zoals de Welzijnsnota en het *Plan van aanpak vrijwilligerswerkbeleid 2000-2002* (2000) een beleidsvisie naar buiten gebracht waarin zij het uitdrukkelijk als haar taak ziet om tot intensieve interactie te komen met organisaties van burgers. In deze 'neo-republikeinse' benadering hebben burgers de taak om actief te participeren, terwijl de overheid hen daarbij moet faciliteren. In de Welzijnsnota wordt ervan uitgegaan dat de overheid het vrijwilligerswerk niet alleen moet ondersteunen maar ook stimuleren.

Vrijwilligerswerkbeleid wordt in de Welzijnsnota gezien als facetbeleid van de relevante ministeries. Dat betekent dat VWS weliswaar bepaalde algemene infrastructuren mogelijk maakt (zoals Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk - NOV - en stichting VrijwilligersManagement - sVM). VWS voert daarnaast eigen facetbeleid op het terrein van vrijwilligerswerk in de zorg, het welzijn en de sport.

De Staatssecretaris van VWS heeft in 2001, het Internationaal jaar van vrijwilligers, op verzoek van de Tweede Kamer besloten een extra impuls te geven aan het vrijwilligerswerk. Er is een Commissie ter stimulering van het lokaal vrijwilligersbeleid ingesteld, met als opdracht te stimuleren dat gemeenten en provincies een vrijwilligers(werk)beleid ontwikkelen, verbreden, verbeteren en intensiveren. Verder is een Tijdelijke Stimuleringsregeling Vrijwilligerswerk in het leven geroepen, op grond waarvan gemeenten en provincies in de jaren 2001 tot en met 2004 in aanmerking kunnen komen voor een jaarlijkse uitkering.

De inhoudelijke verantwoordelijkheid voor vrijwilligerswerkbeleid als facetbeleid ligt echter ook bij het Ministerie van Justitie. In feite wordt door Justitie al jaren impliciet beleid gevoerd ten aanzien van vrijwilligerswerk, door uitvoeringsorganisaties die met vrijwilligers werken te steunen (Leest, 2000). De inhoudelijke verantwoordelijkheid ervan berust bij de beleidsdirecties. Deze blijken de specifieke verantwoordelijkheid voor vrijwilligerswerkbeleid echter grotendeels bij de uitvoeringsorganisaties zelf te leggen. Zo worden middelen van de reclassering (zo'n 900.000 euro per jaar) door de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget, in het kader van de 1%-regeling, toegekend aan het vrijwilligerswerk op dit beleidsterrein. Aan de toekenning van middelen ligt een vrij specifiek beleid ten grondslag (bijlage).

Tot voor kort was het vrijwilligerswerkbeleid van het ministerie dus een impliciet en vaak indirect beleid.

Justitie heeft met de door haar uitgebrachte nota (2000) een stap gezet in de richting van een expliciet vrijwilligerswerkbeleid. Het ministerie heeft drie argumenten aangedragen om het vrijwilligerswerk op het eigen terrein te ondersteunen. Vrijwilligerswerk op het terrein van justitie wordt allereerst gezien als positief te waarderen betrokkenheid en wens tot handelen vanuit normen en solidariteitsgevoelens van burgers bij maatschappelijke problematiek. Vrijwilligerswerk biedt volgens Justitie verder een andere kwaliteit dan werk van beroepskrachten, vooral doordat het persoonlijk contact en de relatie met de samenleving meer centraal staat. Tenslotte waardeert Justitie het feit dat vrijwilligerswerk de mogelijkheid biedt tot actief burgerschap van verschillende groepen in de samenleving, die ook bij kan dragen tot sociale cohesie. Het tijdelijk vrijwilligerswerkbeleid wordt opgezet op grond van de meerwaarde van het werk.

Wanneer Justitie nog steeds bovengenoemde argumenten relevant vindt zou ze zich samen met andere actoren kunnen inzetten voor de kwaliteit van het vrijwilligerswerk op de eigen terreinen, zoals de bemoeienis met vluchtelingen, integratie, preventie van criminaliteit, rechtsgang, detentie, ex-gedetineerden, slachtoffers van misdrijven, en kindbescherming. Uiteraard is het wel nodig dat het ministerie duidelijk aangeeft waar prioriteiten in het beleid liggen. In verband met vrijwilligerswerk gaat het dan ook om het maken van een afweging over het belang van preventie.

Justitie heeft belang bij samenwerking op het terrein van het vrijwilligerswerkbeleid met het coördinerende het Ministerie van VWS. Daarnaast bestaat er overlap in doelstellingen van beleid, ook waar het om vrijwilligerswerk gaat, tussen ministeries. Daarom is overleg tussen departementen aangewezen. Mede via zo'n platform kan 'monitoren' plaats vinden en kunnen afspraken worden gemaakt over verantwoordelijkheden. De in 2001 ingestelde Interdepartementale Contactgroep Vrijwilligerswerkbeleid leidt nu een 'slapend bestaan' en wanneer Justitie door zou willen gaan met het voeren van vrijwilligerswerkbeleid is het nuttig om met andere ministeries tot afstemming te komen binnen deze groep.

Is vrijwilligerswerk niet meer gebaat bij een lokaal netwerk en een lokale subsidiegever? Zijn netwerken met lagere overheden aangewezen?

Voordat ingegaan wordt op de vraag hoe het Ministerie van Justitie de verantwoordelijkheid rond taken op landelijk niveau zelf invult, is het nodig eerst na te gaan welke taken dat zouden kunnen zijn en welke taken op andere bestuursniveaus dienen te worden verricht. Taken kun-

nen op lagere niveaus worden vervuld en er zou ook sprake kunnen zijn van samenwerking tussen partijen. Tot nu toe is vooral gesproken over 'de overheid', en men kan dan geneigd zijn om aan het rijk te denken. De laatste jaren zijn echter provincies en gemeenten steeds meer op de voorgrond getreden als overheden die een eigen beleid ontwikkelen. Krachtens de Welzijnswet zijn taken ter bevordering van 'welzijn' zelfs vooral een aangelegenheid van gemeenten, daarbij gesteund door provincies en het rijk. Welzijn is overigens een containerbegrip waaronder heel gemakkelijk ook activiteiten op justitieterrein kunnen worden gerekend. In het Bestuursaccord Nieuwe Stijl (BANS) tussen het rijk, de provincies en gemeenten zijn over de taakverdeling tussen overheden nadere afspraken gemaakt.

Met de decentralisatie van een groot deel van het overheidsbeleid werd ook de ondersteuning van vrijwilligers en hun organisaties, in ieder geval waar het om het containerbegrip welzijn gaat, vooral een taak van gemeenten, daarin bijgestaan door provinciale en landelijke overheden. Lokale overheden kregen de taak om, samen met instellingen en vrijwilligersorganisaties, tot gemeenschappelijke visies over de aanpak van problemen te komen. Dit perspectief is door het Ministerie van VWS uitgewerkt in de nota *Sturen op doelen, faciliteren op instrumenten* (1998). Een drastische omschakeling in de werkwijze van lokale bestuurders en ambtenaren was daarbij vereist. Daarom wil de landelijke overheid gemeenten faciliteren, bijvoorbeeld door informatie over 'good practices' aan te bieden.

Met het oog op het ontwikkelen van landelijk vrijwilligerswerkbeleid is het nodig dat het Ministerie van Justitie in ieder geval inzicht heeft in wat op andere bestuursniveaus gebeurt. De laatste jaren zijn verschillende gemeenten expliciet beleid gaan ontwikkelen op het terrein van vrijwilligerswerk. Zij erkennen vrijwel steeds de autonomie van de civil society en willen faciliterend beleid op afstand voeren. Een gemeente als Rotterdam geeft vooral ondersteuning aan het vrijwilligerswerk dat een bijdrage levert aan het realiseren van eigen beleidsdoelen. Sinds enige tijd gaat het hierbij vooral om het creëren van een veilige stad (bijlage over gemeentelijk vrijwilligersbeleid van Rotterdam). Gemeenten ondersteunen echter vooral door het subsidiabel maken van bepaalde onkosten en verzekeringen, het subsidiëren van ondersteuningsorganisaties, zoals vrijwilligerscentrales, en ondersteuningsactiviteiten, het uitbrengen van brochures over vrijwilligerswerk en het instellen van een vrijwilligersprijs.

Voordeel van lokaal beleid is dat het gevoerd wordt onder politieke sturing van de lokale gemeenschap en dat het kan worden afgestemd op lokale behoeften. Het risico bestaat echter dat bepaalde landelijk relevante thema's uit de gratie raken van de lokale politiek. Verder verschillen gemeenten in de mate waarin ze vrijwilligerswerk een warm hart toedragen. Uit een inventarisatie door het Nederlands instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) bleek dat tot voor kort nog

weinig gemeenten zich wat indringender bemoeiden met het reilen en zeilen van het vrijwilligerswerk (Govaart, 2000). In kleine gemeenten was men vaak nauwelijks op de hoogte van ontwikkelingen in het vrijwilligerswerk. Gemeentelijk vrijwilligersbeleid was over het algemeen een vrij geïsoleerde aangelegenheid waarbij nauwelijks verbindingen werden gelegd met lokaal sociaal beleid of lokaal zorgbeleid. Er zullen dus zeker niet veel verbindingen geweest zijn met veiligheidsbeleid. Verschillende instellingen speelden een rol bij het mogelijk maken of benutten van het vrijwilligerswerk: het sociaal-cultureel werk, gecoördineerd ouderenwerk, diensten wijk-beheer en stadsvernieuwing en sociale diensten (sociale activering). Door verkokering was echter onduidelijk hoe deze non-profit infrastructuur als geheel uitwerkte op de civil society en of er sprake is van synergie of tegenwerking.

Ook bij vrijwilligersorganisaties werden in het onderzoek knelpunten gesignaleerd. Het lokale vrijwilligerswerk was versnipperd en miste vaak platforms waar organisaties met vergelijkbare doelstellingen elkaar kunnen ontmoeten. Verder had men behoefte aan bepaalde vormen van ondersteuning vanuit de overheid en aan een steunpunt dat hen beter leert omgaan met strategische uitdagingen die de complexer wordende omgeving hen stelt. Goed inzicht in de mogelijkheden die overheden kunnen bieden ontbrak evenals een aanspreekpunt dat communicatie met overheden mogelijk maakt (Rijkschroeff et al., 2000). Lokale overheden die een uitwisseling met de civil society op gang wilden brengen waren daar in ieder geval tot voor kort vaak nog niet goed voor geëquipeerd. Ze misten het inzicht en de knowhow om de regisseursrol te kunnen vervullen (Van Daal, 1999).

Zeker nu veiligheid een belangrijk thema geworden is, ook voor gemeenten, zouden gemeenten ondersteuning kunnen geven aan vrijwilligerswerk op justitieel terrein. Organisaties zijn gebaat bij gemeentelijke ondersteuning, maar in de praktijk ook afhankelijk van hun grillen. Justitie heeft een brede taak voor alle ingezetenen binnen de Nederlandse samenleving. Veel taken van Justitie worden niet verricht op het niveau van gemeenten, al is Justitie in de buurt een nieuwe ontwikkeling. Justitie kan meer gebaat zijn bij de aanwezigheid van vormen van vrijwilligerswerk dan men in gemeenten is. Het justitieapparaat staat voorts vrij los van de gemeentelijke overheid. Justitie kan andere belangen dan gemeenten hebben om justitieel vrijwilligerswerk te steunen. Om vanuit landelijk niveau bij te sturen kunnen stimuleringsregelingen vanuit het rijk soms positieve bijdragen leveren (SCP, 2002). Dat is in ook het geval geweest toen het Ministerie van Justitie de tijdelijke regeling ter stimulering van vrijwilligerswerk op het eigen terrein in het leven heeft geroepen.

Het betekent dan ook dat Justitie meer interesse dan voorheen zal krijgen voor het lokale beleid en de vorming van lokale netwerken waarbij ook het justitiële vrijwilligerswerk is betrokken. Ze-

ker nu veiligheid ook binnen gemeenten een belangrijk thema is geworden zullen voldoende ingangen te vinden zijn.

Provincies zijn voorts bezig door hen gesubsidieerde 'steunfunctieorganisaties' in te zetten ter ondersteuning van lokale en regionale organisaties die met vrijwilligers werken. Samenwerking tussen gemeenten en provincies over de invulling van die ondersteuning ligt voor de hand. Provincies komen vaak evenals departementen met stimuleringsmaatregelen en zorgvuldig monitoren vanuit het rijk is hier geboden. Afstemming met provincies zou kunnen plaatsvinden via het Interprovinciaal Overleg (IPO) en met gemeenten via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Waar het om het beleid van provinciale en gemeentelijke overheden gaat is het van belang dat door het rijk (en Justitie) goed in kaart wordt gebracht welke beleid en welke ondersteuning ten aanzien van het vrijwilligerswerk plaats vindt en of dit tegemoet komt aan de eigen wensen.

Welke landelijk taken zijn er voor Justitie?

Van het Ministerie van Justitie wordt in het kader van het rijksbeleid verwacht dat het vrijwilligerswerkbeleid ontwikkelt op de eigen werkterreinen. Het ministerie is zich hiervan terdege van bewust, maar wil nagaan welke taken door anderen worden verricht, welke verwachtingen bij anderen bestaan en hoe de eigen taken eruit zouden moeten zien en hoe die kunnen worden afgestemd op die van anderen. Waar het de eigen taken betreft vraagt het ministerie zich ook af of taken door beleidsafdelingen binnen het departement kunnen worden verricht. Deze quick scan maakt in feite onderdeel uit van een strategisch proces bij - een onderdeel - van het ministerie.

Verschillende partijen zijn gevraagd naar hun opvattingen over taken van het Ministerie van Justitie. Daarbij wordt nogal eens aangegeven dat men vindt dat Justitie vrijwilligersbeleid zou moeten voeren vanwege de meerwaarde en speciale kwaliteit die het oplevert. Er wordt op gewezen dat het ministerie zich zelf bewust is van die meerwaarde. Bij de vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV) wijst men erop dat het voor vrijwilligers bijvoorbeeld veel gemakkelijker is dan voor beroepskrachten om gedetineerden te benaderen: Beroepskrachten van de reclassering worden door veel gedetineerden als partijdig gezien en worden daarom daarvoor minder geschikt geacht. Vanuit Vluchtelingenwerk Nederland wordt gesteld dat het ministerie gericht beleid zou moeten ontwikkelen wanneer ze de kwaliteit van het vrijwilligerswerk op prijs stelt. Vanuit Slachtofferhulp Nederland wordt naar voren gebracht dat de vrijwilliger in de eigen organisatie goed werk doet en goedkoop is ('65 euro per cliënt'). Omgekeerd doen volgens Slachtofferhulp Nederland 500 fte's aan vrijwilligers het werk voor een

bescheiden bedrag. In dat licht vindt men dat het ministerie zich terdege met vrijwilligersbeleid moet inlaten. Bij projecten buurtbemiddeling is men ingenomen met het feit dat het Ministerie van Justitie startsubsidies voor nieuwe initiatieven beschikbaar stelt.

Wat zijn nu potentiële taken voor het ministerie. Het is belangrijk dat het ministerie de omgeving verkennt, een visie ontwikkeld op het vrijwilligerswerk en op grond daarvan een strategische opstelling kiest. Het eerste heeft Justitie gedaan. Het ministerie heeft in kaart laten brengen hoe het veld eruit ziet en welk beleid door anderen wordt gevoerd. Overheden kunnen een faciliterende rol vervullen, maar het blijkt dat andere departementen en vooral lagere overheden (gemeenten en provincies) zich hier deels al mee inlaten. Het lijkt belangrijk dat Justitie in het kader van haar eigen strategieontwikkeling in de gaten blijft houden welke de behoeften binnen het vrijwilligerswerk zijn en welk beleid wordt gevoerd. Daarbij kan worden nagegaan of datgene gedaan wordt wat Justitie vanuit haar perspectief nodig vindt. Het is heel goed mogelijk dat andere overheden (ministeries, lagere overheden) adequaat beleid voeren. Justitie kan eventueel aanvullend beleid voeren of trachten het beleid van anderen bij te sturen. Dat zou kunnen betekenen dat Justitie meer gaat participeren in netwerken en platforms waarbinnen afstemming van beleid plaatsvindt, zoals netwerken met andere ministeries, met provincies en met gemeenten. Maar om goed ingevoerd te zijn in wat er in het vrijwilligerswerk leeft is dan ook participatie in netwerken daarbinnen aangewezen.

Bij welke relevante kennisnetwerken kan worden aangesloten? Welke mogelijkheden zijn er voor het intensiveren van de contacten van het ministerie en de organisaties met vrijwilligers met landelijke koepels voor het vrijwilligerswerk, NOV, SVM en VTA's? Bestaat behoefte aan een platform van vrijwilligersorganisaties op het terrein van Justitie?

Justitie heeft belang bij netwerk- en expertisevorming in het vrijwilligerswerk op het eigen beleidsterrein zelf, ook met het oog op de kwaliteit van het werk. Vanuit dat perspectief is nu al ruime ondersteuning verleend aan het overleg- en expertisecentrum Bonjo. Wanneer het ministerie de kwaliteit van het vrijwilligerswerk belangrijk vindt heeft ze belang bij voortzetting van dergelijke centra. Nader onderzocht zou moeten worden in hoeverre bestaande infrastructuren (bijv. Bonjo, Steunpunt Vrijwilligers Reclassering, Isna) beter benut kunnen worden en in hoeverre structurele financiering van de huidige kenniscentra nodig is. Vanuit de behoeften van informanten uit het veld ligt de oprichting van een platform van organisaties met vrijwilligers op het terrein van Justitie nu niet direct voor de hand. De meeste organisaties hebben behoefte aan functionele netwerken en onduidelijk is vooralsnog welke functies zo'n platform nu voor het veld heeft. Justitie zou verder de inzet van meer algemeen werkende organisaties, zoals de vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV) en het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), kunnen benutten.

Kunnen relaties worden gelegd met fondsen?

In Nederland is een groot aantal fondsen actief (verenigd in Fondsen in Nederland, FIN) die wellicht bijdragen kunnen bieden aan de ondersteuning van justitieel vrijwilligerswerk.

Zou binnen het Ministerie van Justitie vrijwilligerswerkbeleid facetbeleid moeten worden van beleidsdirecties en -afdelingen?

Bij de verschillende beleidsdirecties en beleidsafdelingen bestaat de opvatting dat het ontwikkelen van vrijwilligerswerkbeleid een aangelegenheid is voor uitvoeringsorganisaties en gesubsidieerde organisaties met vrijwilligers. De manier waarin het vrijwilligerswerkbeleid vorm krijgt maakt dan onderdeel uit van hun 'discretionaire ruimte'. Sommige medewerkers geven aan dat ze het onderwerp wel ter sprake kunnen brengen in het overleg met de uitvoeringsorganisaties. Zo geeft een medewerker van de Directie Sancties, Reclassering en Slachtofferhulp, verantwoordelijk voor het laatste beleidsterrein aan dat het onderwerp vrijwilligerswerk een zaak is 'waar besturen van organisaties voor slachtofferhulp over gaan'. Het thema vrijwilligerswerk is zo relevant voor de betreffende organisaties dat het geregeld ter sprake komt in het overleg tussen het ministerie en de besturen. Naar voren wordt gebracht dat er geen geld is om extra beleid te entameren, integendeel: "In eerste instantie waren er zelfs plannen om op slachtofferhulp te bezuinigen, maar door ingrijpen vanuit de kamer is dit niet doorgegaan."

Over de vraag of men zelf expliciet facetbeleid ten aanzien van vrijwilligerswerk zou moeten ontwikkelen is in de regel door ambtenaren niet nagedacht. Er bestaat in eerste instantie bij verschillende directies en afdelingen niet echt een grote geneigdheid om meer aandacht te gaan besteden aan specifiek vrijwilligerswerkbeleid op het eigen werkveld dan men nu al impliciet doet. Beleidsafdelingen verschillen in de mate waarin op het eigen terrein vrijwilligerswerk aanwezig is. Soms wordt aangegeven dat vrijwilligerswerkbeleid wel degelijk onderdeel uitmaakt van bepaald inhoudelijk beleid. Een enkele medewerker stelt dat het thema vrijwilligerswerk geen beleidsprioriteit heeft.

Bij de afdeling Jeugd denkt men het aspect vrijwilligerswerk mee te kunnen nemen bij onderdelen van het eigen beleid. De afdeling subsidieert instellingen en neemt nu soms al het thema impliciet mee als aandachtspunt. Zo worden kinderrechtswinkels gesubsidieerd en die werken voornamelijk met vrijwilligers. Naar voren wordt gebracht dat men nog wat explicieter een plaats zou kunnen inruimen voor het onderwerp vrijwilligerswerk. De afdeling Jeugd zal in het voorjaar van 2003 een Landelijk Beleidskader opstellen in verband met de uitvoering van de Wet op de Jeugdzorg. Dit beleidskader zal uitgangspunt worden voor de provinciale plannen op het terrein van jeugdzorg. Vanuit de afdeling wordt aangegeven dat men in dit beleidskader expliciet enige aandacht zou kunnen geven aan het thema vrijwilligerswerk.

In de kleine Directie Rechtsbijstand en Juridische beroepen meent men dat het goed zou zijn wanneer het Ministerie de afdeling die nu verantwoordelijk is geweest voor het tijdelijke vrijwilligerswerkbeleid daarmee door zou gaan. Men is er beducht voor grote versnippering van dit beleid wanneer betrekkelijk kleine directies en beleidsafdelingen stukjes van beleid zouden moeten overnemen. Vrijwilligerswerkbeleid maakt impliciet onderdeel uit van het beleid van uitvoeringsorganen. Zo houdt de Raad voor Rechtsbijstand in Amsterdam zich terdege bezig met een onderwerp als de kwaliteit van het werk van rechtswinkels. Daartoe worden bijvoorbeeld jaarverslagen uitgebreid bestudeerd.

Literatuur

Daal, H.J. van (2000). Vrijwilligerswerk en overheid. Een veelbelovende relatie? In: Wie is mijn naaste? *Het sociaal debat 2*. s' Gravenhage: Elsevier bedrijfsinformatie.

Daal, H.J. van (2001). *Het middenveld als smeltkroes. Verschuivingen in deelname aan verenigingsleven en vrijwilligerswerk in multicultureel Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Daal, H.J. van (2002). *Geef ze de ruimte. Een onderzoek naar zelforganisaties van allochtonen, gemeentelijk integratiebeleid en mogelijkheden voor donatiebeleid van Fonds 1818*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Daal, H.J. van & Broenink, N. (1998). *Intercultureel vrijwilligerswerk. Ervaringen en tips*. Utrecht: Jan van Arkel.

Davis Smith, J.D. (2000). *Volunteering and the role of the state*. Paper presented at the seminar 'Volunteering and the role of the state', 11-12 mei, Hilversum.

Dekker, P. (red.) (1999). *Vrijwilligerswerk vergeleken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Govaart, M. (2000). Gemeentelijk vrijwilligersbeleid. In: J. Houben et al., *Lokaal vrijwilligersbeleid en de rol van gemeenten*. Utrecht: NIZW/NOV/sVM/LCGW.

Govaart, M.M., Daal, H.J. van, Münz, A. & Keesom, J. (2001). *Vrijwilligerswerk wereldwijd*. Utrecht: NIZW.

Gunsteren, H. van (1994). Burgers tussen politiek en civil society. In: P. Dekker (red.), *Civil society en vrijwilligerswerk I*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Leest, J. (2000). *Vrijwilligers. Een verkennend beleidsonderzoek naar de aard, omvang en betekenis van het vrijwilligerswerk op de werkvelden van justitie*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid.

Ministerie van Justitie (2001). *Vrijwilligers en justitie*. Verslag van een consultatiebijeenkomst op 28 februari 2001 in Utrecht. Den Haag, Ministerie van Justitie, Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid.

Ministerie van Justitie (2002). *Oprecht vrijwillig*. Notitie over vrijwilligerswerk binnen een justitieel kader. Den Haag, september 2001.

Putnam, R.D. (1993). *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton (N.J.): Princeton University Press.

Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Rijkschroeff, R, Daal, H.J. van, Hooijdonk, G. van, Hettinga, G. & Willems, L. (2000). *Vrijwilligerswerk, jeugd en sociale kwaliteit in Flevoland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

SCP (2002). Evaluatie van de Welzijnswet (werktitel; verschijnt binnenkort).

Bijlage 1   Gespreksverslagen

Initiatieven vanuit de reclassering gericht op het vrijwilligerswerk

In Nederland houden drie organisaties zich met reclasseringswerk bezig. Naast de reclassering vanuit het Leger des Heils en Verslavingszorg Nederland gaat het om Stichting Reclassering Nederland. Stichting Reclassering Nederland stelt zich ten doel: 'door haar inspanningen een aantoonbare bijdrage te leveren aan de herinpassing van reclasseringcliënten in de samenleving. Daarmee wordt tevens beoogd herhaling van strafbaar gedrag te voorkomen.' Van oorsprong en gedurende het grootste deel van haar bestaan was zij zelf in feite een vrijwilligersorganisatie. In de tweede helft van de twintigste eeuw nam de professionalisering een zodanige vlucht, dat de vrijwilliger nagenoeg uit de reclassering verdween.

Om het vrijwilligerswerk een impuls te geven werd destijds op grond van een ministeriële beschikking besloten om 1 % van het budget voor de reclassering te besteden aan vrijwilligerswerk. De verdeling van het geld is overgedragen aan een onafhankelijke commissie aan de hand van richtlijnen over de toekenning van financiële middelen aan vrijwilligersprojecten ten behoeve van vooral gedetineerden, ex-gedetineerden en hun naasten die in die periode naast en ook buiten de reclassering om ontstonden. De professionele reclassering bemoeide zich in die periode niet erg met de 'lappendeken' aan organisatievormen die waren ontstaan. Dit veranderde in het vorige decennium toen binnen de reclassering weer werd beseft dat op grond van de eigen doelstelling 'de burger meer betrokken moet worden bij succesvolle terugkeer van ex-gedetineerden in de samenleving.'

Aangegeven werd in nota's dat professionals weliswaar een belangrijke rol vervullen bij de herinpassing van cliënten in de samenleving 'door hen te motiveren en in staat te stellen tot gedragsverandering', maar dat hun werk tot mislukken is gedoemd wanneer de samenleving hen niet meer wil opnemen: "De bereidheid tot heracceptatie kan en moet actief de gedaante krijgen van de inzet van gewone burgers bij de opvang, begeleiding en ondersteuning van reclasseringscliënten. Vrijwilligers dus." De samenleving biedt zo een handreiking "waarmee ze 'strafrechtklanten' laat weten dat zij nog meetellen en de moeite waard zijn." Onder strafrechtklanten verstaat men gedetineerden, in een inrichting verblijvende TBS-gestelden en mensen die een taakstraf ondergaan, een penitentiair programma volgen of in enig ander strafrechtelijk kader begeleid worden. Ook bij de nazorg zouden vrijwilligers kunnen worden ingeschakeld. Gesteld wordt dat burgers principieel medeverantwoordelijk zijn voor het bijstaan van mensen die zich na hun bestraffing weer tussen hen willen invoegen. Verondersteld wordt dat tussen vrijwilliger

en gestrafte een band ontstaat die een goed verlopende (her-)integratie in de samenleving bevordert en recidive voorkomt. De beschikbaarheid van projecten voor zinvolle dagbesteding en nachtopvang zijn in dat verband eveneens van niet te onderschatten belang.

Vanaf 1996 wil men komen tot een structurele vrijwilligersvoorziening, zelfstandig maar in aanvulling op het professionele reclasseringwerk functionerend. De reclassering wil het vrijwilligerswerk faciliteren maar de organisatie ervan overlaten aan zelfstandige bestaande organisaties. Het bij de reclassering aanwezige 'ingebouwde vrijwilligerswerk' zou moeten worden afgebouwd en samenwerking zou moeten worden gezocht met zelfstandige organisaties met vrijwilligers. Bevorderd zou moeten worden dat er rond alle gevangnissen in Nederland bezoekwerk door vrijwilligers is en dat 'witte vlekken' worden opgevuld en elke ex-delinquent in Nederland dezelfde extra ondersteuning, aandacht, hulp en steun verkrijgt die hij of zij nodig heeft, in aanvulling op het werk en de inzet van de professionele organisaties.

In samenwerking met stichting VrijwilligersManagement zijn vervolgens pilots in vijf arrondissementen gehouden waarbij nieuwe bezoekgroepen zijn opgericht en ideeën werden ontwikkeld. Op grond van de ervaringen werden plannen ontwikkeld om gefaseerd tot een landelijke uitbouw van deze werkvorm te komen. Er zou een landelijk en uniform kader moeten komen voor het beleid rond en de inhoud van het vrijwilligerswerk, alsmede de bijbehorende regelingen en formulieren. De verantwoordelijkheden en taken van reclasseringswerkers en vrijwilligers zouden helder moeten worden omschreven en afgebakend. Samenwerking zou moeten worden gezocht met lokaal aanwezig vrijwilligerswerk en per arrondissement zou een coördinator voor het vrijwilligerswerk moeten worden aangesteld. Een communicatieplan voor reclasseringswerkers zou moeten worden gemaakt ten behoeve van de landelijke invoering van het werken met vrijwilligers.

Begin 2002 werd het Steunpunt Vrijwilligers Reclassering opgericht om de initiatieven en werkzaamheden van vrijwilligersorganisaties te structureren en te coördineren en worden activiteiten ondernomen om het strategisch perspectief op samenwerking tussen professionals en vrijwilligers concreet te maken.

Het Steunpunt is gericht op samenwerking met het zelfstandig vrijwilligerswerk dat kwalitatief wisselend van aard en organisatievorm is en een versnipperd beeld van activiteiten te zien geeft: het bezoeken van gedetineerden, het bieden van opvang en bezigheden aan ex-gedetineerden, het geven van voorlichting, het geven van begeleiding aan ex-gedetineerden, het verbeteren van de positie van relaties van gedetineerden. Gesteld wordt dat het lastig zal zijn om bij het vaak ontbreken van een landelijke inbedding van projecten tot een landelijk samenhangend vrijwilligersaanbod te komen.

Wat later zijn op landelijk niveau contacten gelegd met Humanitas en de vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV). Op landelijk niveau wil men ook tot afstemming komen met het Ministerie van Justitie. Geconstateerd werd dat de landelijke vrijwilligersorganisatie Humanitas vanaf 2000 bezig is zich structureel in te zetten voor gedetineerden en ex-gedetineerden. Humanitas wilde waar mogelijk aansluiting zoeken bij bestaande voorzieningen en 'samenwerken, aanvullen en verbinden' en werkt daartoe in pilots samen met het Humanistisch Verbond en Delinquentie & Samenleving ten behoeve van gedetineerden en ex-gedetineerden. Voorgesteld werd daarom om allereerst tot een 'strategische alliantie' met Humanitas te komen, zonder overigens samenwerking met anderen te willen uitsluiten. Aangegeven werd dat men met Humanitas de opvatting deelt dat de maatschappij een eigen verantwoordelijkheid heeft voor de zorg voor en opvang van ex-delinquenten, die gezien worden als 'cliënten van de samenleving en niet van instituties'. Met Humanitas wil men werken aan de creatie van een vrijwilligersaanbod als aanvulling op wat reeds op verschillende locaties gebeurt. Men wilde verder toenadering zoeken tot de vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV) vanwege de daar bestaande expertise rond kwaliteitszorg op het gebied van het vrijwilligerswerk.

Om de doelmatigheid en doelgerichtheid van het vrijwilligerswerk te vergroten is besloten om het inhoudelijk beleid onder te brengen van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Reclassering. Los daarvan staat het beheer van de te verdelen vrijwilligersgelden: dat blijft in handen van de onafhankelijke Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget (CTV).

Het Steunpunt wil bijdragen aan de bij de opbouw en ondersteuning van aan het reclasseringswerk gerelateerde vrijwilligersactiviteiten en zou de regiefunctie moeten hebben bij de uitbouw voor eind 2003 van een landelijk aanbod van bezoekgroepen en verwante werkvormen. Waar begin 2002 ongeveer 55 'niet justitiegebonden' vrijwilligersorganisaties met ongeveer 1200 vrijwilligers actief waren, streeft men er nu naar dat er eind 2003 door intensieve samenwerking met onder meer Humanitas, Bonjo, ISNA, D&S en Exodus zo'n 70 organisaties met in totaal circa 1600 vrijwilligers zijn (waarbij het aantal organisaties minder kan zijn naarmate er intensiever onderling wordt samengewerkt). Het steunpunt wil ook expertisecentrum zijn van waaruit methodiek en inhoud van het vrijwilligerswerk verder wordt ontwikkeld en doorgegeven. Verder werkt SVR samen met het Bureau Buitenland en Buitenlandse Betrekkingen van SRN. Het gaat om de opvang van Nederlandse gedetineerden die terugkomen uit een buitenlandse gevangenis en om de uitgave van het blad Morse - Binnen & Buiten.

Naast een landelijk punt worden per hofressort coördinatiepunten in het leven geroepen, parallel met de 'ressortelijke' structuur van de SRN en gebiedsindeling van Humanitas. Het Steunpunt Vrijwilligers Reclassering heeft een gedelegeerde bevoegdheid vanuit een jaarlijks door de

algemeen directeur van de SRN goedgekeurd landelijk jaaractiviteitenplan. Periodiek wordt verantwoording afgelegd aan de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget. Een taskforce met vertegenwoordigers van Humanitas, Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk, de beleidsafdeling van Stichting Reclassering Nederland, de ambtelijk secretaris van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget en externe projectbegeleiding heeft voor de totstandkoming ingaande januari 2002 zorggedragen.

Op landelijk niveau worden door het steunpunt strategische taken uitgevoerd, op ressortniveau de tactische en op unitniveau de operationele. Concrete activiteiten zijn het helpen opzetten van nieuwe bezoekgroepen, bevorderen van structurele overleg- en samenwerkingsvormen tussen vrijwilligers en reclasseringswerkers, deskundigheidsbevordering, organiseren van themabijeenkomsten, het helpen opzetten van wervingscampagnes voor vrijwilligers, en informatieverschaffing voor de reclassering en justitie. De ressortelijke coördinatoren van de SRN en de districtsmanagers van Humanitas maken per ressort een plan van aanpak om tot volledige dekking binnen hun werkgebied te komen. Samen zijn zij verantwoordelijk voor de oprichting van een vrijwilligersgroep per werkgebied, waar zo'n groep nog ontbreekt. Operationele samenwerking vindt plaats op de niveaus van de units en lokale vrijwilligersgroepen van de beide organisaties. Het SVR zoekt op de verschillende niveaus ook samenwerking met andere relevante vrijwilligersgroepen en organisaties.

De secretaris van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget heeft naast die taak de functie gekregen van Hoofd van het Steunpunt Vrijwilligers Reclassering. Daarnaast bestaat het SVR uit een part time staffunctionaris voor de inhoudelijke ondersteuning en administratieve ondersteuning. Op ressortniveau worden medewerkers voor 0.5 fte aangesteld. Uit financiële overwegingen moest worden afgezien van ondersteuning vanuit de units.

Deze werkorganisatie staat volledig los van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget, bestaande uit: een onafhankelijk voorzitter, bij voorkeur afkomstig uit de rechterlijke macht, en personen afkomstig uit en aangewezen door Bonjo, Stichting Reclassering Nederland, Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk, en beheerders van verwante fondsen of andere deskundigen op dat gebied.

Omdat het om 'completering en complementering' van bestaande vrijwilligersvoorzieningen gaat, worden behalve het 1%-budget ten behoeve van vrijwilligerswerk (via de CTV) extra middelen nodig geacht. Een goede afstemming over de benutting van dit vrijwilligersbudget, specifiek bestemd is voor activiteiten ter aanvulling op of ondersteuning van het reclasseringswerk, wordt nodig geacht. Verschillende andere mogelijke financieringsbronnen worden genoemd.

Men vindt dat het vanuit de optiek dat de burger verantwoordelijkheid draagt voor de reïntegratie van ex-gedetineerden gerechtvaardigd is hen erop aan te spreken dit vrijwilligerswerk mede financieel te ondersteunen. Gepleit werd daarom voor gerichte wervingscampagnes door de stichting Nationale Reclaserings Actie. Aangegeven wordt dat ook middelen vanuit het Grotestedenbeleid, via gelden die door het Ministerie van Justitie doorgegeven worden aan de reclassering, kunnen worden ingezet. Tenslotte wordt ook gedacht aan het vragen van ondersteuning door het Oranjefonds.

Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget

De Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget (CTV) functioneert formeel onafhankelijk van de reclasseringsinstellingen. Zij geeft een bijdrage aan vrijwilligerswerk als het bestaat uit 'werk dat in georganiseerd verband gebeurt onbetaald en onverplicht ten behoeve van verdachten, vervolgd, veroordeeld en hun relaties, hetzij individueel dan wel als groep'. Ook wordt ondersteuning gegeven voor bijdragen aan verbetering van het strafrechtssysteem of reclasseringssysteem en/of bijdragen aan de realisering van doelstellingen van de reclassering. Het vrijwilligerswerk bestaat in de ogen van de commissie vooral uit 'friendly visiting', praktische hulpverlening, werk en tijdsbesteding, onderdak en opvang, scholing en publieksvoorlichting. Voor de ondersteuning van het zelfstandig georganiseerde, niet justitiegebonden vrijwilligerswerk is jaarlijks 1% van het reguliere reclasseringsbudget beschikbaar. Voor 2001 bedroeg het budget f 1.800.000. De secretaris geeft aan dat het budget mogelijk (afhankelijk van eventuele bezuinigingen) omlaag gaat waardoor per organisatie minder kan worden geboden. Het is ook mogelijk dat de drie reclasseringsorganisaties los van elkaar subsidie gaan krijgen als gevolg waarvan het totale budget anders verdeeld zou kunnen worden. De secretaris zou liever hebben dat een vast geïndexeerd bedrag beschikbaar komt voor het vrijwilligerswerk. Het bedrag is bovendien vrij klein: "Het belang van het vrijwilligerswerk wordt met de mond beleden, maar het werk krijgt slechts mondjesmaat middelen."

Het grootste deel van de 52 in 2001 gesubsidieerde projecten waren bezoekgroepen, nazorgprojecten, opvangvoorzieningen en voorlichtingsprojecten. Vooral ten behoeve van de grotere organisaties is geld beschikbaar voor betaalde coördinatoren.

Een groot deel van de subsidie gaat naar Delinquentie en Samenleving, 'waar met zes loonplaatsen 200 vrijwilligers worden gesubsidieerd.' Dit voorlichtingswerk op scholen en de coaching door ex-gedetineerden wordt door de secretaris van de CTV gezien als een nuttige vorm van vrijwilligerswerk op het terrein van justitie: "Bovendien is het een goede voorbeeld van inte-

gratie van ex-gedetineerden.” Voor volgend jaar zijn aanvraagformulieren voor subsidie naar zo'n 60 organisaties verzonden.

Voordat overgegaan wordt tot subsidiëring wordt gevraagd informatie over het project te geven, via een aanvraagformulier. De commissie hanteert op schrift gestelde richtlijnen bij de beoordeling van aanvragen en vraagt achteraf gedetailleerde verantwoording over de besteding van de gelden af te leggen. De commissie acht de aanwezigheid van een rechtsvorm, stichting of vereniging van groot belang omdat anders betrokkenen hoofdelijk aansprakelijk zijn. Er wordt alleen subsidie gegeven indien vrijwilligers WA-verzekerd zijn, er recht bestaat op inspraak, en sprake is van begeleiding en deskundigheidsbevordering. Indien coördinatiekosten betaald worden wordt gesproken van 'een vergoeding die de instelling of het project in staat moet stellen hun vrijwilligersorganisatie te runnen'. De CTV gaat voorts uit van een maximum bedrag aan coördinatiekosten, gebaseerd op de gemiddelde kosten die vrijwilligersorganisaties hieraan uitgeven en gerelateerd aan het percentage cliënten uit de doelgroep (ex)gedetineerden. De CTV financiert geen (CAO-)salarissen, maar activiteiten. Zij neemt geen werkgeversverantwoordelijkheid over.

Om in aanmerking te komen voor subsidiëring dient het belang van het project dan wel de activiteiten aangetoond te worden of, als het om projecten in de opstartfase gaat, aannemelijk te worden gemaakt. Er dient een voldoende draagvlak te zijn en, indien nodig, deskundige begeleiding. Terzake relevante financiële stukken, waaronder minimaal een begroting en de jaarrekening van het afgelopen boekjaar (ondertekend door twee bestuursleden) dienen te worden voorgelegd. Nadrukkelijk wordt er op gewezen dat aan toewijzingen en toezeggingen voor enig jaar geen rechten kunnen worden ontleend voor enig ander jaar. Dat betekent dus dat het project niet duurzaam op een bijdrage kan rekenen en dat de hoogte van de bijdrage van jaar tot jaar kan verschillen. Bij het CTV komen signalen binnen dat dit organisaties in de problemen brengt. Men klaagt over het weggaan van goede mensen die geen zekerheid van een vaste baan geboden kunnen worden. Vooral met de afname van bereidheid tot structurele vrijwillige inzet is volgens de secretaris juist de continuïteit van een goede betaalde coördinator van belang.

De secretaris van de CTV zou graag zien dat subsidies vooral naar het eigenlijke vrijwilligerswerk gaan en zo weinig mogelijk naar de overhead. De financiering van het SVR vindt volledig plaats door de reclassering en gaat niet ten kosten van het vrijwilligersbudget.

Het Belangen Overleg Niet-Justitiegebonden Organisaties

Bonjo, het Belangen Overleg Niet-Justitiegebonden Organisaties, ondersteunt vrijwilligersorganisaties en –initiatieven die opkomen voor de belangen van gedetineerden en ex-gedetineerden. De werkterreinen van de 43 aangesloten organisaties worden door de vereniging Bonjo ingedeeld in: begeleid wonen (5 organisaties), belangenbehartiging en ondersteuning (4), bezoek aan gedetineerden (21), relaties van gedetineerden (5), voorlichting en onderwijs (2), werkprojecten (5) en nazorg (1). Bezoekgroepen is dus de omvangrijkste categorie. Rond veel Nederlandse penitentiaire inrichtingen is een bezoekgroep aanwezig.

Rond 1974 waren als nasleep van de woelige jaren verschillende onafhankelijke initiatieven met een actieachtergrond, gericht op de belangen van gedetineerden, ontstaan. Die groepen kwamen toen voor het eerst af en toe bij elkaar om hun gezamenlijke knelpunten en belangen te bespreken binnen Bonjo, toen nog 'los zand', te bespreken. Het bureau is een tijdlang mede bemand geweest door studenten en vrijwilligers, waaronder arbeidsongeschikten. Later werden ook mensen met een Melkert-baan aangesteld. De laatste jaren krijgt Bonjo 58.500 euro per jaar via de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget die is ondergebracht bij de reclassering, maar officieel onafhankelijk is. Het feit dat deze bijdrage niet structureel is wordt bij het bureau als belangrijk knelpunt gezien. Dit jaar beschikt Bonjo voorts over middelen in het kader van het vrijwilligersbeleid van het Ministerie van Justitie (109.432 euro) op grond van het thema Kwaliteit. Bonjo wil de kwaliteit verhogen door verbeteringen aan te brengen in de verzameling en verspreiding van informatie (administratie; d-base met adressenoverzicht: 'wie doet wat'; brochures voor vrijwilligers (Vrij en Vast) en gedetineerden (Help ik kom vrij); Bonjo-Bulletin: 'van actieblad naar voorlichtingsblad'). Men heeft belangstelling voor cursussen van het Instituut voor Nederlandse Kwaliteit (INK).

In het begin werd het Bonjo-bulletin nog als stencil verspreid. Bezoeken aan gevangenisgroepen werden heel geleidelijk wat meer georganiseerd binnen de formele gedaante van bezoekgroepen. Vooral in de jaren 90 werden met steun vanuit Bonjo dergelijke groepen in het leven geroepen. Het gemeenschappelijke van de initiatieven was dat men niet gebonden was aan justitie en ook niet aan de reclassering. Zo wilde men gedetineerden puur om het 'menselijk contact' bezoeken en dus zeker niet om te komen controleren. Bonjo ziet het uitdrukkelijk nalaten van controle nog steeds als 'keurmerk' van de aangesloten organisaties. Men meent dat men alleen op zo'n manier 'vanuit de samenleving' de gedetineerde onbevangingen kan ontmoeten. Hiermee verschillen de bij Bonjo aangesloten organisaties van de instellingen voor reclassering die steeds meer mede wel controletaak hebben. Om het eigen karakter te behouden wil Bonjo daarom bij samenwerking duidelijkheid hebben over de verantwoordelijkheden van de

reclassering en der rol van het vrijwilligerswerk. Naast de bij Bonjo aangesloten organisaties en initiatieven zijn er ook initiatieven vanuit de kerken.

Bonjo is van het begin af aan bedoeld geweest om te fungeren als een nuttig ontmoetings- en ondersteuningspunt. Bij de ondersteuning dacht men, en denkt men nog steeds, aan onderwerpen die het best centraal aangepakt kunnen worden: het vergaren en verspreiden van informatie; onderzoek en analyse van ontwikkelingen die de belangen van gedetineerden en ex-gedetineerden raken (de eerste twee thema's richten zich op kwaliteitsverbetering van het primaire proces); strategieontwikkeling; en coördinatie van uitvoerend werk (o.a. streven naar synergie door samenwerking met professionele en vrijwilligersorganisaties; optreden als belangenbehartiger en intermediair ten behoeve van de aangesloten organisaties). Bonjo stelt zich hiermee op als strategisch centrum van het onafhankelijke vrijwilligerswerk op het terrein van justitie. Men streeft ernaar om ook voor mensen in de TBS en jeugdigen in gevangenissen bezoekgroepen in het leven helpen roepen.

Onderzoek en analyse van ontwikkelingen relevant voor de belangen van gedetineerden en ex-gedetineerden

Bij een goede strategieontwikkeling hoort het verkennen van de externe en interne omgeving. Een organisatie moet weten wat er aan de hand is in de omgeving waar ze opereert. Daarnaast is het van belang dat geëxpliciteerd wordt wat men precies kan en doet (het primaire proces). In strategische termen levert dit onderzoek aanwijzingen op voor het formuleren van kansen en bedreigingen in de omgeving alsmede sterke en zwakke punten van de eigen organisatie(s).

Bij onderzoek en analyse doelt Bonjo daarom enerzijds op ontwikkelingen in de samenleving en anderzijds op de activiteiten van de aangesloten organisaties. Waar het ontwikkelingen in de samenleving betreft heeft Bonjo een bijdrage geleverd aan de organisatie van themabijeenkomsten, bijvoorbeeld over de strafrechtelijke opvang van verslaafden. Onderzoek en analyse betreft ook de praktijk van het bezoekwerk in gevangenissen. Bonjo wil een informatiepunt zijn waar plaatselijke knelpunten worden gesignaleerd en wil, wanneer die zich vaker voordoen op landelijk niveau, daarover overleg op gang brengen. Op het bureau merkt men dat zich allerlei moeilijkheden in het dagelijks vrijwilligerswerk voor doen. Ontwikkelingen buiten en binnen de organisaties worden daarom onderzocht en geanalyseerd, en strategieën worden geïnventariseerd of uitgedacht om met knelpunten om te gaan en de kwaliteit van het werk te vergroten.

Belangrijke knelpunten zijn er rond de praktijk van het uitvoerend werk in gevangenissen. Zo is het voor een bezoeker-vrijwilliger niet altijd gemakkelijk om een gevangenis binnen te komen en daar naar bevrediging zijn werk te doen. Er bestaan tal van obstakels. Bonjo juicht toe dat bij

gevangenissteeds meer aandacht komt voor terugkeer in de maatschappij. Daarbij zou het contact met vrijwilligers een positieve uitwerking kunnen hebben. Gevangeniswezen en vrijwilligerswerk kunnen veel voor elkaar betekenen bij de terugkeer in de samenleving van gedetineerden. Samenwerking ligt voor de hand. In een gesprek met de directeur gevangeniswezen van de Dienst Justitiële Inrichtingen is het belang van onderling regulier overleg benadrukt. De geestelijke verzorging kan een ingang tot de gevangenis vormen, waarbij samenwerking belangrijk is. Dit is ook een voorbeeld van belangenbehartiging waar een taak ligt voor Bonjo: samenwerking met kerken en geestelijke verzorgers. Binnen het gevangeniswezen zien sommigen de aanwezigheid van vrijwilligers als iets extra's, en dit maakt dat het onthaal van vrijwilligers niet altijd even vriendelijk is. Het is voorgekomen soms dat een vrijwilliger voor een dichte deur stond omdat de afspraak niet in de boeken was genoteerd. Ook werd een gedetineerde overgeplaatst zonder dat de vrijwilliger was ingelicht. Vrijwilligers hebben dus nogal wat moeilijkheden bij de omgang met gevangenispersoneel, het contact met de gedetineerde en het handelen in de context van de gevangenis. Bonjo wil deze goed in kaart brengen en tegelijk zoeken naar goede praktijken en een meer uniforme aanpak hierbij.

De mogelijke aanpak van knelpunten levert problemen op. Contact tussen het vrijwilligerswerk en verantwoordelijken in de gevangenis komt vaak moeilijk tot stand. Een gecoördineerde aanpak op landelijk niveau zou een uitweg kunnen bieden.

Het vergaren en verspreiden van informatie

Het huidige Bonjo ziet het primair als haar taak om de kwaliteit van het vrijwilligerswerk in de aangesloten organisaties te bewaren en waar mogelijk te vergroten. Allereerst is het belangrijk dat signalen binnenkomen over ontwikkelingen rond en knelpunten in het vrijwilligerswerk. De informatieoverdracht betreft vooral de knowhow die men op het plaatselijk niveau nodig heeft om goed te kunnen functioneren. In het kader van haar onderzoeks- en analysetaak worden, met medewerking van plaatselijke groepen, kennis vergaard en goede praktijken ontwikkeld. Men wil de aanwezige kennis toegankelijk maken. Daarom wordt relevante informatie verspreid via het Bonjo-bulletin, brochures en door telefonische informatieoverdracht. Bonjo wil komen tot kwaliteitsverbetering van het werk door de verspreiding van brochures, bijvoorbeeld over de rechtspositie van de vrijwilliger. De brochure 'Help ik kom vrij' is mogelijk gemaakt door de extra financiële steun aan Bonjo door het Ministerie van Justitie. Voor jeugdige gedetineerden heeft men de brochure 'Help ik kom vrij voor de jeugd' gepland. Gevangenissteeds kunnen de brochures onder de gedetineerden verspreiden, maar doen dit niet altijd. Een website op het Internet is binnenkort gereed. Ook de activiteiten van de aangesloten organisaties brengt men in kaart en deze wil men in een d-base met adressenoverzicht expliciteren. Het adressenoverzicht met gegevens op organisatieniveau komt in september 2002 uit. Overige gegevens uit de d-base

betreffen een overzicht van lokale en landelijke initiatieven om de gedetineerden en ex-gedetineerden te ondersteunen bij wonen, werk, sociaal gebied en welzijn. Kennis van deze initiatieven draagt bij tot een zo volledig mogelijke opvang van zoveel mogelijk (ex)gedetineerden. Deze doelstelling poogt Bonjo te bereiken door de kwaliteit van het werk te helpen verbeteren.

Coördinatie en belangenbehartiging

Onder coördinatie en belangenbehartiging vallen verschillende werkzaamheden van Bonjo. Men wil door coördinatie synergie tussen al dan niet bij Bonjo aangesloten organisaties bereiken. Vanuit het landelijk bureau helpt men bij het oprichten (bij gebleken belangstelling) en ondersteunen van bezoekgroepen. Coördinatie en belangenbehartiging wordt ook nodig gevonden omdat vrijwilligersgroepen een vrij zwakke positie hebben naar actoren als gevangenis. Men zou het ook op prijs stellen wanneer men gevangenis ertoe zou kunnen brengen om een meer uniform beleid naar het vrijwilligerswerk toe te voeren. Nu variëren de kansen die het vrijwilligerswerk geboden wordt per gevangenis.

Bij het bureau wordt het belangrijk gevonden dat het bemand wordt door functionarissen die de capaciteiten hebben om de belangen van het vrijwilligerswerk goed te behartigen, strategieën kunnen ontwikkelen en als gesprekspartner op kunnen treden met andere partijen, met andere partijen zoals gevangenis, de reclassering en de lokale en landelijke overheid. Men meent dat de noodzaak van de aanwezigheid van een 'fatsoenlijk' gesalarieerde functionaris op het landelijk bureau niet door iedereen wordt ingezien: "Sommigen denken dat het wanneer het om vrijwilligerswerk gaat ook het landelijk bureau door vrijwilligers kan worden bemand."

Strategieontwikkeling

Bonjo en de aangesloten groepen en organisaties opereren in een veld waarbinnen vele actoren strategisch van zich doen spreken. Vanuit het bureau wordt naar voren gebracht dat deskundigheid en vaardigheden nodig zijn om in dit krachtenveld adequaat te handelen. In het verleden heeft het bureau vaak met vrijwilligers moeten werken, maar men vindt nu dat het in de huidige tijd eigenlijk noodzakelijk is dat het werk door goed gekwalificeerde medewerkers wordt gedaan.

De coördinator van Bonjo vindt het belangrijk dat in het krachtenveld rond gedetineerden functies en verhoudingen tussen actoren zuiver worden gehouden. Samenwerking tussen organisaties is belangrijk, ongeacht de verschillende functies of belangen. Wel wordt de verstrengeling van belangen niet goed gevonden; zoals bijvoorbeeld de combinatie van uitvoering en belangenbehartiging: "Een belangenbehartiger kan niet objectief belangenbehartigen indien hijzelf

partij is in uitvoering.” Gesteld wordt bijvoorbeeld dat qua organisatorische inbedding de functies van belangenbehartiging en uitvoering moeten worden gescheiden. Men zou het goed vinden dat structurele subsidiëring afkomstig zou zijn van het Ministerie van Justitie. Verder wordt gevonden de verdeling van de subsidiegelden onderzocht moet worden. Uitgezocht zou moeten worden welke activiteiten in het algemeen, maatschappelijk gezien van belang zijn, en welke direct in verband staan met de gedetineerden: “Wellicht dat de gelden van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget in eerste plaats in aanmerking zouden moeten komen voor het werk ten behoeve van gedetineerden.”

Herhaaldelijk is Bonjo benaderd door medewerkers van Humanitas in het land omtrent de strategische alliantie tussen Humanitas en de reclassering en de gevolgen voor de onafhankelijkheid van het vrijwilligerswerk. Bonjo vindt dat ook waar het om de signalerende functie gaat grote verschillen zijn in haar positie (‘principeel en operationeel’) en die van de aangesloten organisaties en die van de reclassering. Bonjo ziet het als belangrijk zoveel mogelijk gedetineerden te ondersteunen, tijdens detentie en erna, voor wat betreft het menselijk contact, sociaal, wonen, werk en financiën. Overleg met alle partijen kan daartoe bijdragen en daar zet Bonjo zich voor in.

Bezoekgroep Marokkaanse jongeren vanuit Humanitas Haagland

Het idee voor een bezoekgroep is afkomstig van een humanistisch raadsman in de P.I. Scheveningen en een medewerker van Humanitas Haagland. Vanuit Humanitas zijn toen vier organisaties van Marokkaanse jongeren uit Den Haag benaderd met de vraag of er belangstelling bestond voor deelname aan bezoekgroepen voor de ruim 20 Marokkaanse jonge gedetineerden (jovo’s). Binnen de organisaties bestond belangstelling om wat voor Marokkaanse jongeren in de gevangenis te doen. De organisaties waren De Vuist uit de Haagse Schilderswijk, de Marokkaanse Jongerenvereniging (MJV), De Marokkaanse Studentenvereniging aan de Haagse Hogeschool (Massive) en Vizie een jongerenorganisatie uit het stadsdeel Laak. Vizie heeft eerder meegedaan aan een kennismakingsproject met medewerkers van het politiebureau Laak. Er was een survival-weekend gericht op verbroedering geweest. De politie kreeg op die manier nuttige aanwijzingen over hoe met Marokkaanse jongeren om te gaan. Deze ontmoeting heeft de relatie tussen Marokkaanse jongeren en politieagenten sterk verbeterd. Jongeren van Vizie zijn ook geweest op een bijeenkomst over het beleid van het welzijnswerk in Laak. Ze uitten erg veel kritiek op het welzijnswerk: de in het werkplan aangekondigde activiteiten voor jongeren, zoals computercursussen bleken tot hun groot ongenoegen niet te zijn uitgevoerd.

Er hebben zich vanuit de jongerenorganisaties 12 vrijwilligers voor het bezoek aan de gevangenis aangemeld, evenveel jongens als meisjes. Het zijn jongeren die studeren aan een hogeschool of hun opleiding al hebben afgerond. Zij hebben een grote sociale betrokkenheid en vooral hun identificatie met de jonge gedetineerden motiveert hen. De coördinator heeft zelf commerciële economie op de Haagse Hogeschool gestudeerd: "Maar ik wil eigenlijk liever met mensen werken." Wat de jongeren volgens de coördinator vooral bewoog was het feit dat zij sommige gedetineerden persoonlijk kenden van de buurt waar ze woonden: "Dat een van hen mijn buurjongen was geweest deed mij pijn. Wij kwamen bij hem thuis over de vloer en ik ken zijn ouders. Een andere jongen had nog meegedaan aan het kennismakingsproject met de politie uit Laak." De jongeren identificeren zich met degenen die in de gevangenis zitten en zouden dit vrijwilligerswerk niet voor oudere Marokkanen of mensen met een andere etnische achtergrond willen doen: "Er heerst onder Marokkaanse jongeren een sterk wij-gevoel." Men hoopt ook dat de jongeren in de gevangenis via hetzelfde 'wij-gevoel', maar ook vanuit hun eergevoel of geloof, ertoe gebracht kunnen worden om weer op een goede manier erbij te willen horen: "Wij willen hen weer bij de groep betrekken en daarmee hopen zo een positieve invloed op hun gedrag uit te oefenen."

Voordat een bezoek is gebracht aan de gevangenis in Scheveningen is een gedegen plan gemaakt en zijn de vrijwilligers ook met steun van de humanistisch werker goed voorbereid. Volgens plan is een eerste kennismakingsbijeenkomst gehouden door de 12 vrijwilligers en 22 gedetineerde jongeren. Nadat de coördinator een inleiding had gehouden zijn gesprekken gevoerd waarbij steeds twee vrijwilligers met drie of vier gedetineerde jongeren gingen praten aan de hand van een schema met onderwerpen. Behandeld werd wat men 'goed, gewoon of slecht' vond gaan met betrekking tot 'persoonlijke dingen, de inrichting of de maatschappij'. Van de bijeenkomst is een verslag gemaakt. Onder de jongeren blijkt een enorme schaamte te bestaan over het feit dat ze in de gevangenis zitten. Ook vinden ze het jammer dat ze hun opleiding niet hebben afgemaakt. Jongeren durven hun ouders bijna niet meer onder ogen zien: "Wanneer ze weer thuis gaan wonen zijn ze van 's morgens vroeg tot 's avonds laat weg om niet met hun ouders in contact te hoeven komen." Er blijkt dan ook een grote behoefte te bestaan aan het krijgen van een baan en zelfstandige huisvesting. Over de reclassering is men niet erg te spreken en functionarissen van die organisatie worden als 'verklikkers' of 'oppassers' gezien. Vanuit de bezoekgroep wil men wel gaan praten met de reclasseringsambtenaar. De bezoekgroep heeft nog verschillende thema-avonden gepland. Men wil aansluiten bij onderwerpen waar de jongens mee zitten. Ook ziet men dat aan mentoren een grote behoefte is, waaraan men in de toekomst tegemoet wil komen: "De jongeren weten bijna niets. Ze hebben bijvoorbeeld nog nooit van een sociaal raadsman gehoord." Van belang wordt ook gevonden dat er een netwerk is dat de opvang regelt wanneer jongeren uit de gevangenis komen.

Men denkt bij Humanitas en de bezoekgroep na over hoe de financiering voortgezet moet worden na afloop van de tijdelijke ondersteuning vanuit het ministerie. Men denkt eraan interesse te wekken bij het bedrijfsleven en fondsen. De Rotary in Den Haag heeft belangstelling voor het project. Men wil ook jongeren uit Den Haag die buiten de stad in een gevangenis zitten gaan bezoeken. Gesuggereerd wordt dat de coördinator een gesprek met Bonjo zou moeten hebben.

Slechts Op Bezoek

De in Rotterdam gevestigde stichting Slechts Op Bezoek (SOB) heeft als doelstelling de ondersteuning, zowel praktisch, geestelijk als emotioneel, van relaties van gedetineerden en ex-gedetineerden. Verder wil ze verbeteringen in de omstandigheden van ex-gedetineerden bewerkstelligen. SOB wil dit bereiken door: het geven van voorlichting; het houden van gesprekken; het vormen van themagroepen voor relaties van gedetineerden; het bieden van praktische hulp binnen gezinssituaties van (ex-)gedetineerden; het activeren van cliënten en het stimuleren van deelname aan cursussen en onderwijs; het onderhouden van contacten met derden en doorverwijzing.

SOB is in 1996 opgericht. De oprichtster was eerder betrokken geweest bij de Rotterdamse afdeling van de Vereniging van relaties van gedetineerden en ex-gedetineerden, maar meende dat er behoefte bestond aan een wat daadkrachtiger en ook professioneler organisatie waar het om de steun aan relaties van gedetineerden gaat. Met de vereniging wordt overigens geen contact meer onderhouden. De coördinator vond dat de nood onder relaties te weinig onderkend wordt en dat betere steun gewenst is: "Een gevangene zij eens dat zijn vrouw het moeilijker heeft dan hijzelf. Relaties hebben allerlei problemen van financiële en emotionele aard. Men voelt zich schuldig. Er is sprake van een grote schaamte omdat het imago van het huishouden in beschadigd. Mensen komen hierdoor in een isolement."

De oprichtster nam contact op met het Rotterdamse Stedelijk Bureau Ander Werk (SBAW), een organisatie die steun geeft bij het opzetten van projecten in de sfeer van additioneel werk en vrijwilligerswerk. Bij de SBAW is toen een voorstel ingediend voor steun bij de oprichting van Slechts Op Bezoek. Van meet af werd beoogd om er een 'professionele vrijwilligersorganisatie' van te maken. De Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid verleende subsidie voor de exploitatiekosten (ongeveer 14.000 euro per jaar), waardoor men een pand in Rotterdam Noord kon betrekken: "Het schijnt dat Sozawe in het budget voor vrijwilligerswerk gaat snoeien, maar we blijven optimistisch." Er werd echter geen vergoeding geboden voor personeelskosten, zodat de coördinator de eerste jaren haar werk als vrijwilliger verrichtte.

Ook omdat men een professionele aanpak en continuïteit ambieerde streefde het bestuur er naar om, zo mogelijk structurele, subsidiëring te vinden voor de functie van de coördinator, een agogische vakkracht, en een administratieve kracht. Meer betaalde krachten zou, zo werd gevonden, het karakter van de vrijwilligersorganisatie aantasten. Vanuit de organisatie wordt naar voren gebracht dat ze zouden moeten stoppen als het niet lukt om continuïteit te waarborgen door structurele subsidiëring: "Wanneer continuïteit niet gewaarborgd is verdwijnt kennis en moet steeds opnieuw het wiel worden uitgevonden." Het bestuur wilde verder dat de professionalisering tot uitdrukking zou komen in beleid op deelterreinen van de organisatie, zoals vrijwilligersbeleid, personeelsbeleid, beleid rond stagiaires, veiligheidsbeleid, opleidingsbeleid en prebeleid.

Vanaf het begin werden op verschillende manieren vrijwilligers geworven. Daarnaast waren ook steeds enkele mensen via een additionele arbeidsplaats (bij Stichting Werkgevers Instituut) bij SOB werkzaam. Gebruik werd gemaakt van de OK-banken (OK staat voor Onbenutte Kwaliteiten) gericht op moeilijk bemiddelbare werkzoekenden: "Vaak is het voor die mensen even wennen om actief te worden, maar we konden ook vrijwilligers gebruiken voor eenvoudige werkzaamheden, zoals het inschenken van koffie." Verder werd de Rotterdamse vrijwilligersvacaturebank (STAP) ingeschakeld. Ook werden hogere beroepsopleidingen benaderd van waaruit stagiaires werden aangeleverd, die soms later als vrijwilliger hun werk voor SOB voortzetten. Weinig ervaringsdeskundigen meldden zich aan als vrijwilliger. Ieder jaar heeft men de beschikking over ongeveer tien vrijwilligers, waaronder vooral vrouwen, maar ook mannen. Allochtonen zijn moeilijk te rekruteren: "We hadden een keer twee weken lang een Marokkaanse vrijwilliger." Men merkt dat vrijwilligers zich niet meer voor lange tijd willen binden aan de organisatie. Na hooguit twee jaar zoekt men wat anders, vaak een betaalde baan. Dit betekent wel dat er problemen zijn in verband met de continuïteit van het werk, ook rond het behoud van ervaring.

Het werk is primair gericht op persoonlijke ondersteuning van relaties van gedetineerden, ook op het bevorderen van zelfredzaamheid. Op afspraak kunnen zij gesprekken voeren met vrijwilligers van SOB. Een van de nieuwe activiteiten van SOB is het organiseren van spreekuren in gevangenissen door een vrijwilliger, zoals in de Stadsgevangenis Hoogvliet en P.I. De Noordsingel: "Binnen komen in gevangenissen is moeilijk en wij vinden het belangrijk dat dit lukt. Vanaf vandaag wordt in de P.I. De Noordsingel een keer in de week een spreekuur voor relaties van gedetineerden gehouden. Het doel is om praktische en emotionele steun te bieden. Eventueel wordt doorverwezen naar het kantoor van de SOB of naar bijvoorbeeld het NIBUD, de GGZ, de jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming. We doen het juist daarom in de gevangenis omdat de relaties daar toch al aanwezig zijn. Het wordt gehouden in de 'schone ruimte' van de gevangenis. We hebben ervoor reclame gemaakt met flyers. De directeur van de inrichting is

erg enthousiast." P.I. De Noordsingel heeft een reïntegratieproject en het enthousiasme van de directeur zou kunnen voortkomen uit de overtuiging dat steun aan relaties kan bijdragen aan de reïntegratie van gedetineerden en het voorkomen van recidieven. Verder worden door vrijwilligers themagroepen, ook wel omschreven als zelfhulpgroepen, met relaties van gedetineerden georganiseerd. Hier komen onderwerpen aan de orde die mensen belangrijk vinden. Naast dit werk geeft men voorlichting op basisscholen.

De coördinator ziet het als haar taak om er voor te zorgen dat de vrijwilligers hun werk zelf kunnen doen. Ze houdt zich ook bezig met het ontwikkelen van nieuwe initiatieven en werkwijzen. Verder onderhoudt ze de externe contacten. Met een VVD-kamerlid is contact geweest en deze was versteld van het feit dat een vrijwilligersorganisatie als SOB voor zo'n laag bedrag zoveel goed werk kan doen. Ook met de media waren er contacten. In het televisieprogramma Kruispunt aandacht aan het werk van de SOB besteed. Nu de coördinator van SOB de Harriët Freezer Ring heeft gewonnen is de publiciteit voor de organisatie verder toegenomen.

SOB zou ook willen komen tot uitbreiding van de werkvorm van het SOB, waarbij bij SOB ontwikkelde methodieken door andere organisaties, zoals afdelingen van Humanitas zouden kunnen worden overgenomen. Daartoe wordt eerst 'kennismanagement' nodig gevonden, waarbij methodieken verder worden ontwikkeld en gedocumenteerd.

SOB is aangesloten bij Bonjo en te spreken over deze koepel omdat men het op prijs stelt dat bepaalde zaken op landelijk niveau worden georganiseerd. Van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget werd in 2001 ongeveer 10.000 gulden ontvangen nadat een veel hoger bedrag was gevraagd. Bij SOB vindt men dat er te weinig inzicht wordt gegeven in de manier waarop door die commissie de middelen worden verdeeld. Men zou het beter vinden wanneer de CTV ondergebracht zou worden bij het Ministerie van Justitie. Met de ISNA (nu onderdeel van Exodus) en Delinquent en Samenleving wordt samengewerkt in het servicepunt, mede omdat de subsidiegever de dienst Sozawe dergelijke samenwerking uit efficiency-overwegingen vroeg.

Van het Ministerie van Justitie is eenmalig een bijdrage ontvangen ter grootte van fl.85.530,- in verband met het project Professionalisering van de organisatie. Het bedrag is toegekend in het kader van het thema kwaliteitsontwikkeling, en bedoeld om SOB te helpen bij de bevordering van continuïteit van de organisatie en knowhow en opbouw van deskundigheid van vrijwilligers. Activiteiten in het kader van het project zijn: verbetering van de dienstverlening door uitbreiding netwerken, uitbreiding nazorgactiviteiten en themagroepen, ontwikkelen van basisinformatie voor cliënten; ontwikkelen van een strategische visie en personeels- en organisatiebeleid; pro-

fessionalisering van de coördinatie door aanstelling van een deskundige coördinator; deskundigheidsbevordering van medewerkers; en vergroting van bekendheid.

Interkerkelijke Stichting tot Bevordering van Nazorg aan Ex-Gedetineerde (Isna)/Exodus, Vrijwilligers en Kerkzaken

De Interkerkelijke Stichting tot bevordering van Nazorg aan ex-gedetineerden is opgericht in 1995. De oprichting vond plaats na een onderzoek in opdracht van de geestelijke verzorging in gevangenissen en rijksinrichtingen, waaruit bleek dat behoefte bestond aan niet-evangeliserend vrijwilligerswerk vanuit kerkelijke gemeenschappen in gevangenissen: "De kerk moet zich meer in de gevangenissen laten zien. Ik ben zelf gereformeerd." Het werk bestaat uit zorg binnen gevangenissen en nazorg. De organisatie heeft ook nog een ander doel: het wegnemen van vooroordelen binnen kerkelijk Nederland: "Veel mensen die lid zijn van een kerk moeten niets hebben van iemand die in de gevangenis zit of heeft gezeten." De huidige directeur is vanaf het moment dat er geld beschikbaar was, in 1996, in functie. Sinds kort maakt de organisatie onderdeel uit van Exodus, een organisatie die huizen voor ex-gedetineerden beheert, en vormt daarbinnen de Sector Vrijwilligers en Kerkzaken. Onzekerheid bestaat over de continuering van de subsidietoekenning en het dreigende faillissement van Exodus als gevolg daarvan.

De 11 nazorggroepen met in totaal ongeveer 170 vrijwilligers en de drie groepen in oprichting richten zich op het onderhouden van contact met gedetineerden. De namen van gedetineerden krijgt men door van de reclassering of het justitiepastoraat. Vanuit de landelijke organisatie heeft men er voor gezorgd dat protocollen en richtlijnen zijn ontwikkeld voor het vrijwilligerswerk zodat kwaliteit gewaarborgd is. Met vrijwilligers worden bijvoorbeeld inhoudelijke contracten gesloten. Onderscheid wordt gemaakt tussen het interkerkelijk bezoekwerk en het werk vanuit het justitiepastoraat, zoals vrijwilligerswerk bij kerkdiensten in gevangenissen. De organisatie wil verder uitdrukkelijk onderscheid maken tussen het eigen bezoekwerk in gevangenissen en het evangelisatiewerk van sommige organisaties: "We doen dit werk vanuit ons geloof, maar we vinden niet dat we het geloof aan de orde moeten stellen zonder dat een gedetineerde daar om vraagt. Wij hebben dus uitdrukkelijk een ander doel dan 'Gevangenzorg Nederland' die in gevangenissen wil evangeliseren. We hebben in het verleden vrijwilligers de wacht aangezegd die het niet konden nalaten dat te doen. We willen zeker niet iets met die organisatie van doen hebben en bijvoorbeeld vrijwilligers van hen overnemen."

De organisatie krijgt financiële middelen van de Samen Op Weg-kerken (Hervormd en Gereformeerd), giften van particulieren en subsidie van de Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget. Vanuit het bureau wordt geconstateerd dat de organisatie een 'grote output voor het kleine bedrag' aan subsidies en donaties oplevert: "Het vrijwilligerswerk wordt gedaan door idealisten die een grote inzet vertonen. Ikzelf heb een beter betaalde baan voor dit werk opgegeven en werk zeker 60 of 70 uur per week op het bureau en bij verschillende groepen in het land." Bij het bureau vindt men het jammer dat zoveel tijd en energie gaat zitten in het bijeen 'sprokkelen' van subsidies en donaties. Ook betreurt men dat door de CTV een zeer gedetailleerde financiële verantwoording wordt gevraagd met betrekking tot de besteding van bijdrage van de 60.000 euro van de CTV voor salaris- en organisatiekosten: "We moeten allerlei formulieren invullen. Dat doen we heel zorgvuldig, en over het vorig jaar hebben we 2100 gulden teruggestort." Geen bezwaar wordt gemaakt tegen het feit dat de CTV is ondergebracht bij de Stichting Reclassering Nederland: "Waar de commissie is ondergebracht is niet zo belangrijk, het ministerie of de reclassering. Het is belangrijk dat de subsidies verantwoord worden toegekend. Nu loopt het goed." Wel worden bedenkingen geuit tegen het subsidiëren van het werk van Delinquent en Samenleving omdat vanuit 'didactisch-pedagogisch' oogpunt bezwaren worden gemaakt tegen voorlichting over gevangenen binnen het onderwijs.

Gesignaleerd wordt dat het vrijwilligerswerk voor gedetineerden vroeger het werk was van de reclassering. De reclassering doet nu in wezen ander werk: "Zeker 85% van het werk van de reclassering bestaat uit het maken van verslagen voor de rechtbank. Mensen merkten dat het werk dat de reclassering vroeger deed niet meer werd gedaan en op het opgevallende terrein is toen een wildgroei aan vrijwilligersinitiatieven ontstaan." Bij het landelijk bureau wordt voortdurend nagegaan rond welke gevangenen de mogelijkheid en bereidheid bestaat om aan interkerkelijke nazorg te doen. In de locaties waar men bezig is wordt eerst een stuurgroep opgericht met vertegenwoordigers van de verschillende denominaties en de reclassering. Die stuurgroep gaat na welke initiatieven ter plaatse genomen zouden kunnen worden, rekening houdend met wat er al aanwezig is aan voorzieningen. Contacten worden gelegd met daar aanwezige groepen en projecten op het terrein van zorg voor gedetineerden en raakvlakken, zoals inloophuizen voor dak- en thuislozen. Steun wordt bij de ontwikkeling van plaatselijke initiatieven geboden vanuit het landelijk bureau: "Wanneer een andere organisatie al actief is op het terrein van de zorg of nazorg zullen wij meestal niets op dat terrein ondernemen. Vanuit de interkerkelijke nazorg willen we echter ook andere activiteiten ondernemen wanneer daar ter plaatse behoefte aan is, bijvoorbeeld zorg voor relaties van gedetineerden. Zo hebben we kinderen vervoerd voor bezoek aan een ouder in de gevangenis, op verzoek van de reclassering die zelf geen vrijwilligerswerk meer mag doen."

Op het landelijk bureau wordt sterk het belang van de kerkelijke identiteit in dit werk voor gedetineerden benadrukt. De organisatie wil zich onderscheiden van de meeste bij Bonjo aangesloten organisaties: "Wij doen het werk vanuit kerkelijke inspiratie. Vrijwilligers die bij de bij Bonjo aangesloten organisaties werken zijn vaak anders gemotiveerd. Een aantal doet het werk daar als ervaringsdeskundige. Er is echter ook een organisatie bij die gedaan wil krijgen dat pornografie in gevangenissen mag worden verspreiden en daar zijn we sterk tegen." De organisaties binnen ISNA evangeliseren niet, maar er bestaat wel een goede samenwerking met de geestelijke verzorging in gevangenissen. Zo geven geestelijke verzorgers namen door van gedetineerden die in aanmerking komen voor begeleiding van vrijwilligers.

Met Bonjo en daarbij aangesloten organisaties of andere organisaties zoals Humanitas vindt op landelijk en lokaal niveau afstemming en soms samenwerking plaats. Er wordt geen interkerkelijke bezoegroep opgezet als er al een Humanitas-afdeling of een bij Bonjo aangesloten groep actief is. Zo wordt in Rotterdam samengewerkt in een servicepunt waarvan de coördinatie berust bij een medewerker van het bij Bonjo aangesloten Slechts op bezoek. Samenwerking wordt soms lastig gevonden wanneer verschillende manieren van werken of onkostenvergoedingen bestaan. Landelijk is medewerking verleend aan de Bonjo-brochure voor gedetineerden 'Help ik kom vrij'. Bij het landelijk bureau constateert men dat Bonjo vier jaar geleden officieel een vereniging is geworden en toen ook toenadering heeft gezocht tot het interkerkelijk nazorgwerk. Die is niet op de uitnodiging ingegaan. Bij het bureau maakt men bezwaar tegen samengaan vanwege verschillen in ideologie en manier van werken: "Bonjo heeft geen neutrale identiteit. Niet alle groepen zijn even transparant en de richtlijnen voor hun werk zijn niet precies genoeg. Verder hebben niet alle vrijwilligers een hoge kwaliteit. Verder geven wij niet zoals zij een maandelijkse vergoeding aan vrijwilligers." Er bestaat verder enige irritatie over het ontbreken van het adres van de ISNA in Help ik kom vrij.

Sinds kort heeft het landelijk bureau er een nieuwe taak bij gekregen. In gevangenissen zijn ook door justitie aangestelde pastores actief. Zij werken ook met vrijwilligers, afkomstig van plaatselijke kerkgemeenschappen, die bijvoorbeeld bij kerkdiensten assisteren. Ze signaleren soms dat er bij bepaalde gedetineerden problemen zijn waarbij een nazorgvrijwilliger goed zou kunnen helpen. In dat geval kunnen ze verwijzen naar de interkerkelijke nazorggroepen. In sommige gevangenissen zijn de afgelopen jaren problemen ontstaan doordat slordigheidsfouten waren gemaakt door sommige van de in totaal 800 'kerkvrijwilligers'. Sommige gevangenisdirecteuren hebben hen toen de toegang tot de gevangenis geweigerd. De leiding van de gevangenispastores door de Dienst Justitiële Inrichtingen op het matje was geroepen. Afgesproken is dat de kerkvrijwilligers hun werk mogen blijven doen, maar dan wel volgens de richtlijnen van en vanuit de organisatie van de ISNA.

Momenteel heeft de organisatie subsidie ontvangen van het Ministerie van Justitie in het kader van het tweejarig vrijwilligersbeleid. De subsidie van 38.600 euro is toegekend in verband met het thema kwaliteitsontwikkeling. Men had moeite met de vertraging bij de overmaking van het bedrag (april 2002 in plaats van november 2001). Met de middelen wordt een voorlichtingsfilm geproduceerd in samenwerking met medewerkers van de NCRV en de IKON. Verder is (vanaf 19 augustus 2002) voor twee dagen per week gedurende twee jaar een medewerker bij het landelijk bureau gedetacheerd vanuit het justitiepastoraat. Deze heeft tot taak om plaatselijke groepen te ondersteunen bij de opzet van de kwalitatief goede activiteiten en voorlichting naar kerkgemeenschappen toe te organiseren. De directeur kon al het werk niet meer aan vanwege de toename van het aantal groepen en het extra werk in verband met de organisatie van het werk van kerkvrijwilligers.

Stichting Match

Stichting Match wil op kwalitatief verantwoorde wijze probleemkinderen en -jongeren koppelen aan een volwassen vrijwilliger die als 'maatje' fungeert. In principe onderneemt een vrijwilliger één keer per week 'recreatief-educatieve' activiteiten met de jeugdige. Het is de bedoeling dat een vertrouwensrelatie wordt opgebouwd en dat de volwassene als rolmodel fungeert. Match komt voort uit initiatieven van de gemeente Rotterdam, vanaf 1995, ter ontwikkeling van integraal jeugdbeleid ('Opgroeien in Rotterdam'). Het doel was om, in samenwerking tussen verschillende partijen, te bevorderen dat jeugdigen op een positieve wijze in de samenleving functioneren. In het onder verantwoordelijkheid van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid vallende onderdeel van het jeugdbeleid Werk, Inkomen en Zorg is in 1997 Match opgericht, qua opzet en werkwijze geïnspireerd op het Amerikaanse vrijwilligersprogramma Big Brother, Big Sister. Match ontvangt subsidie van de dienst Sozawe in het kader van het thema Beleid en Preventie, maar wordt gevraagd om in ruil daarvoor 150 'matches' te leveren. Met ingang van voorjaar 2002 heeft Match een eenmalige subsidie van het Ministerie van Justitie ontvangen voor het project First Offenders.

Najaar 2002 werkten er acht betaalde krachten (zes fte's) bij Match. Naast de directeur en een administratieve kracht gaat het om mensen die ondersteuning geven aan vrijwilligers. Enige tijd na de oprichting heeft Match zich als kandidaat-lid aangemeld bij Big Brother, Big Sister International. Na een toetsingsprocedure is men als lid geaccepteerd. De directeur heeft nadien een training gevolgd bij Big Brother, Big Sister International.

Match wil als 'professionele vrijwilligersorganisatie' preventief werken en een aanvulling vormen op de reguliere professionele voorzieningen. De problematiek mag niet zo ernstig zijn dat vrijwilligers die niet aankunnen. Binnen de brede doelstelling is er echter nog heel wat speelruimte, waarbij men onder andere moet kiezen of men zich wil richten op jeugdigen met een beperkt of met een verhoogd risico. Match rekruteert kinderen en jongeren via een groot aantal instanties en organisaties in Rotterdam, zoals het schoolmaatschappelijk werk en de jeugdhulpverlening. Veelal is er vanwege de naamsbekendheid sprake van rechtstreekse aanmeldingen door jeugdigen zelf of hun ouders. Een groot deel van hen is rond de 12 jaar en heeft problemen als een laag gevoel van eigenwaarde, gebrek aan sociale contacten en omgangsproblemen met ouders. Zij vertonen onder meer teruggetrokken of agressief gedrag. Nogal eens gaat het om kinderen van alleenstaande moeders of allochtone ouders met een achterstand. Alleen jeugdigen met een niet te zware problematiek komen in aanmerking. Het koppelen van de jeugdige aan een vrijwilliger wordt met de nodige zorg gedaan. Wanneer het in een kennismakingsgesprek lijkt te 'klikken' wordt na een proefperiode van een maand een evaluatiegesprek gevoerd waarin voortzetting van de relatie aan de orde komt.

Vrijwilligers vormen naar eigen zeggen de kracht van de organisatie: "We spreken vrijwilligers aan op hun eigen kwaliteiten en zien hen niet als verlengstuk van beroepskrachten. Beroepskrachten moeten faciliterend optreden." Match werft vrijwilligers door de eigen naamsbekendheid te vergroten, verspreiding van folders en posters bij huisartsen, bibliotheken en andere voorzieningen, advertenties, het aanbieden van een eigen website (www.match-rotterdam.nl), het houden van wervingsacties en publiciteitscampagnes bij doelgroepen als studenten, en het benutten van specifieke wervingskanalen: "Een probleem is dat er niet meer zoals in de jaren 70 veel mensen waren die geen betaald werk hadden en zich in wilden zetten voor vrijwilligerswerk. Vrijwilligers van nu zijn vaak goed opgeleide mensen die een drukke baan hebben. Zij willen alleen vrijwilligerswerk doen in een goed geoutilleerde organisatie. Als die er niet blijkt te zijn hollen ze weg." Mensen die interesse hebben voor het vrijwilligerswerk kunnen tijdens een 'inloopspreekuur' nader geïnformeerd worden. Bij serieuze belangstelling wordt een 'intakegesprek' gehouden, waarbij de wederzijdse verwachtingen worden besproken en getoetst. Match stelt als voorwaarde dat aspirant-vrijwilligers over goede sociale en communicatieve vaardigheden beschikken, een vertrouwensrelatie kunnen opbouwen en als rolmodel kunnen fungeren. De kandidaten en hun volwassen huisgenoten dienen in te stemmen met een antecedentenonderzoek door de Raad van de Kinderbescherming dat een 'Bewijs omtrent het gedrag' oplevert. De werving kost nog veel moeite. Rekrutering onder hoger opgeleiden blijkt succesvol te zijn, maar onder bijvoorbeeld Marokkanen lukt het minder goed. Beginnende vrijwilligers krijgen enige training, en worden dan tevens geobserveerd om na te gaan of ze geschikt zijn voor het

werk. Er worden enkele keren per jaar intervisiebijeenkomsten voor vrijwilligers gehouden en op verzoek is individuele begeleiding mogelijk.

Ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan is door het Trimbos-instituut een evaluatieonderzoek van Match en de gehanteerde werkwijze verricht (L. Bolier, E. Bohlmeier, Een groot hart; Een evaluatieonderzoek naar Stichting Match, 2001). Daaruit bleek dat de meeste kinderen en hun ouders tevreden zijn over de werkwijze, met uitzondering van de lange wachttijd. Ook de vrijwilligers vertoonden tevredenheid, al uitten sommigen kritiek op de begeleiding, training en praktische organisatie. Match werd dan ook aanbevolen om daaraan meer aandacht te besteden. Vooral veel ondervraagde jeugdigen en hun ouders vonden dat er sprake was van vooruitgang op gebieden als welbevinden, zelfvertrouwen, sociale contacten en de afwezigheid van eenzaamheid, omgang tussen ouders en kind, motivatie in relatie tot onderwijs. Zo zijn pupillen lid geworden van een voetbalvereniging. De ondervraagde vrijwilligers waren ook wel positief waar het om het welbevinden van hun pupil ging, maar lieten niet blijken dat de jeugdigen betere contacten met anderen, waaronder hun ouders, hadden gekregen. Ook voor de vrijwilligers zelf heeft het werk een positieve betekenis. Ze krijgen erdoor bijvoorbeeld een beter inzicht in de samenleving.

Op grond van speurwerk in de literatuur werd verder in het onderzoeksrapport geconcludeerd dat de werkwijze van het Big Brother, Big Sister programma niet bewezen effectief, maar wel 'veelbelovend' is. Tot die conclusie kwam men omdat uit bepaalde onderzoeken (vooral Grossman, J.B, Tierney, J.P., Does mentoring work? An impact study of the Big Brothers Big Sisters Program. Evaluation Review 1998; 22(3): 403-426) positieve effecten waren gebleken, zoals een afname van drug- en alcoholgebruik en spijbelen, en toename van vertrouwen in de ouders. Positieve effecten zouden teweeg gebracht kunnen zijn door de vertrouwensrelatie en de voorbeeldfunctie, zo werd verder geconstateerd. De kwaliteit van de organisatie lijkt echter van belang te zijn in verband met de effectiviteit van het werk. Uit onderzoek leek ook naar voren te komen dat het mentorschap alleen niet voldoende is wanneer het om ernstiger problematiek gaat en er sprake is van gezinnen waarin grote problemen bestaan.

In het onderzoeksrapport wordt geconcludeerd dat de ervaringen van de jeugdigen, hun ouders en de vrijwilligers en de resultaten van onderzoek naar de effecten van de werkwijze ('hoewel verder onderzoek nodig is') het continueren van de aanpak van Match rechtvaardigen. Aanbevolen wordt om speciale aandacht te besteden aan de rekrutering van vrijwilligers en nieuwe kanalen daartoe te benutten, maar aangegeven werd ook dat de mogelijkheden tot uitbreiding van de capaciteit begrensd worden door het aantal betaalde medewerkers.

Match wordt in het bijzonder aangeraden zich te bezinnen op de doelstelling, de doelgroep en de selectie van jeugdigen. Deze strategische keuzen zouden zoveel mogelijk in overleg de partners in het gemeentelijk jeugdbeleid gemaakt moeten worden. Aanbevolen wordt om zich niet alleen op te stellen als basisvoorziening, maar zich te richten op specifieke doelgroepen zoals jongeren met gedragsproblemen op scholen, delinquente jongeren (vanuit Justitie), jongeren uit 'multiproblem-gezinnen' (jeugdhulpverlening). Aangeraden wordt om toenadering te zoeken met professionele partners op het terrein van de jeugdhulpverlening en justitie en fondsen ter financiering van projecten.

In 2001 is door Match een plan gemaakt om met middelen vanuit het vrijwilligersbeleid van het ministerie van Justitie een maatjesproject op te zetten voor 'first offenders', kinderen die bijvoorbeeld vanwege een winkeldiefstal voor het eerst met de politie in aanraking zijn gekomen. Het projectteam bestaat uit een – lang geleden in het onderwijs werkende - projectleider, de directeur van Match, twee speciaal aangetrokken parttime medewerkers (waaronder een leraar) en een medewerker van stichting Support uit Spijkenisse. Men wil jeugdigen bereiken uit Spijkenisse, Schiemond, Hoogvliet en Charlois en werkt daartoe samen met organisaties die pupillen kunnen aanleveren, met name Disk en Support. Deze organisaties hebben aangegeven dat er meer dan genoeg kandidaat-pupillen kunnen worden aangeleverd. Het project wil op basis van de in Match ontwikkelde methodiek in een jaar tijd dertig koppelingen maken tussen vrijwilligers en jeugdigen die 'gebaat zijn met verbreding van hun netwerk en horizon'. De mentoren zouden kunnen proberen "het leven van de jeugdigen een positieve wending te geven, ook door hen te helpen andere keuzen te maken. Het is ook belangrijk dat ze andere netwerken opbouwen en andere rolmodellen leren kennen." Men wil voorkomen dat de jeugdigen verkeerd terecht komen "doordat ze inzien dat het leven meer te bieden heeft dan ze dachten". Formeel had First Offenders begin 2002 moeten starten. Door vertraging in de subsidietoekenning is men in april van dat jaar begonnen en men wil doorgaan tot april 2003.

Er is veel werk van gemaakt om de werving van vrijwilligers voor het project tot een succes te maken. Methoden zijn gebruikt als het verspreiden van flyers binnen openbare instellingen, het houden van presentaties bij organisaties en het bevorderen van aandacht in de media, en het gebruik van nieuwe kanalen. Toen bleek dat bij de presentaties sommige mensen werden afgeschrikt doordat het om 'first offenders' ging. Nu legt men bij de presentaties eerst de nadruk op het werk van Match meer in het algemeen, om vervolgens de doelgroep first offenders aan te snijden. Aanmelding bleek bijna steeds voort te komen uit face-to-face contacten. Het blijkt ook dat veel vrijwilligers gerekruteerd worden door de contacten via netwerken en daarom wordt aan netwerkvorming veel aandacht besteed.

Sinds april hebben zich 30 nieuwe vrijwilligers bij Match gemeld, waarvan er zeven voor hebben gekozen om binnen First Offenders ingezet te worden. De intensieve wervingscampagne zal nog worden voortgezet en men hoopt dat de resterende 23 vrijwilligers voor april 2003 worden gevonden. Door de krantenartikelen en presentaties is een instelling als de scholengemeenschap het Albedacollege geïnteresseerd geraakt in het project. Met die organisatie is nu een intensieve samenwerking opgebouwd en men wil er de methode ook binnen de context van de eigen instelling gebruiken. Een leraar van de instelling werkt in deeltijd mee aan het project First Offenders.

Inmiddels is de helft van het budget besteed, zijn vrijwilligers beschikbaar, maar is nog geen begin gemaakt met het koppelen van jeugdigen aan vrijwilligers. Een belangrijke vertraging is opgelopen doordat het Ministerie van Justitie de Raad voor de Kinderbescherming sinds kort niet langer toestaat antecedentenonderzoek van aspirant-vrijwilligers uit te voeren. Match zoekt nu, samen met andere organisaties die ook gedupeerd zijn, naar een andere manier om degenen die zich hebben aangemeld te laten onderzoeken: "Wij willen niet aansprakelijk gesteld worden als er iets misgaat."

Vluchtelingenwerk Nederland

De 336 lokale bij VluchtelingenWerk Nederland aangesloten vluchtelingenwerkorganisaties, werkzaam in 492 gemeenten, bieden juridische en maatschappelijke begeleiding (belangenbehartiging) aan vluchtelingen in Nederland. Ze doen dit met zo'n 700 betaalde medewerkers en 9300 vrijwilligers. De inzet van vrijwilligers vindt op principiële gronden plaats. Vluchtelingenwerk is van mening dat de samenleving bij de opvang van vluchtelingen betrokken dient te zijn. Nog steeds, zo blijkt uit een enquête, zijn veel Nederlanders slecht op de hoogte van zaken als de gronden om asiel te krijgen en wordt door velen het aantal asielaanvrager sterk overschat.

Het werk gebeurt in aanmeldcentra voor asielzoekers (AC's), onderzoekscentra (OC's) en asielzoekercentra (AZC's). Het werk is voor een vrijwilliger erg zwaar en vereist naast een goede kennis van zaken en communicatieve vaardigheden, zeker ook incasservermogen. In de AC's, het Grenshospitium nabij Schiphol, in Zevenaar en in Rijsbergen, melden vluchtelingen zich aan als asielzoeker. In het AC wordt met name gekeken naar geloofwaardigheid van het vluchtverhaal. Binnen 48 uur moet duidelijk worden uit een kort gehoor of het verhaal voldoende elementen bevat die wijzen op mogelijk 'vluchtelingenschap'. Is dat niet het geval wordt men direct afgewezen en verwijderd uit de opvang. Is het wel het geval dan wordt de asielzoeker doorverwezen naar een Opvang centrum (OC) voor nader gehoor. Met name in de AC's

hebben vrijwilligers weinig tijd om de belangen van hun cliënten goed te verdedigen. Het kan voorkomen dat men constateert dat het bevoegd gezag vluchtelingen ten onrechte wil terugzenden. In dat geval kan men in de weinige tijd die er is de zaak voor de rechter brengen. Indien de asielzoeker in het OC een positieve beschikking ontvangt wordt hij of zij doorgeplaatst naar een Asielzoekerscentrum (AZC) in afwachting van definitieve huisvesting in een gemeente. Ook asielzoekers met een negatieve beschikking die hiertegen in beroep zijn gegaan en dat beroep van de rechter in Nederland mogen afwachten worden doorgeplaatst naar en AZC in afwachting van de beslissing door de rechter. Beroepsprocedures duren vaak enkele jaren. Daarnaast wachten op dit moment zo'n 8000 erkende vluchtelingen al langdurig op doorplaatsing naar een gemeente. De slechte leefsituatie in asielzoekerscentra bijdragen aan het ontstaan van problemen met de geestelijke gezondheid. Vrijwilligers zijn hier vaak een welkome begeleider, en vaak de enigen waarmee goed contact bestaat. Zij verminderen door hun steun zeker het sociaal isolement.

Het werk wordt, afhankelijk van waar het plaats vindt, vanuit verschillende bronnen gesubsidieerd. Zo worden vanuit de Raden voor Rechtsbijstand gelden gegeven voor het vluchtelingenwerk in een AC en OC, en wordt vanuit het Ministerie van Justitie (zo'n 3.5 miljoen euro) bijgedragen aan de AZC's. VluchtelingenWerk Nederland ontvangt verder onder meer gelden uit de Postcodeloterij, en van de ministeries van Justitie en Volksgezondheid Welzijn en Sport. Daarnaast krijgt men donaties. In 2002 heeft Vluchtelingenwerk Nederland een aanvraag ingediend voor eenmalige subsidie in het kader van het vrijwilligersbeleid van het Ministerie van Justitie. De middelen wilde men gebruiken voor het in gang zetten van een plan voor kwaliteitsverbetering.

De afgelopen jaren heeft een grote reorganisatie binnen het vluchtelingenwerk plaatsgevonden, die eind 2002 afgerond is. De 336 zelfstandige lokale stichtingen vormen op dit moment 28 regionale afdelingen. Dit zijn rechtspersonen die lid zijn van de vereniging VluchtelingenWerk Nederland. Op dit moment ontstaan er bij de regionale organisaties twee organisatievormen: fusie en federatie.

De afdeling Ontwikkeling en Advies die een belangrijke rol in het reorganisatieproces speelt heeft de reorganisatie aangegrepen om de kwaliteitszorg een impuls te geven: "Vluchtelingenwerk wordt met allerlei bedreigingen en kansen geconfronteerd en de reorganisatie biedt een goede mogelijkheid om aandacht te besteden aan de ontwikkeling van strategie en kwaliteit." Zo zijn er verschillende veranderingen opgetreden in de omgeving die een uitdaging voor het werk betekenen. Subsidiegevers vragen meer dan voorheen verantwoording van de met de middelen ondernomen activiteiten, hetgeen betekent dat het vrijwilligerswerk beter in kaart moet

worden gebracht: "Vrijwilligers moeten gaan tijdschrijven en dat waren ze niet gewend." Het maatschappelijk klimaat rond vluchtelingen is de laatste tijd verslechterd. Vluchtelingen die al zes jaar in Nederland zijn maken de kans om te worden uitgezet, wat al tot zelfmoorden heeft geleid. Dit maakt het vrijwilligerswerk zwaarder en dreigt tot verlies van vrijwilligers te leiden. Het heeft mogelijk bijgedragen aan vermindering van aanmelding van vrijwilligers. Anderzijds melden zich ook weer vrijwilligers aan uit verontwaardiging over de klimaatverslechtering. De terugloop in aanmeldingen zou overigens ook veroorzaakt kunnen zijn door zaken als de groei van de werkgelegenheid of het gaan werken van vrouwen. Het betekent wel dat de organisaties nog meer dan voorheen strategieën moeten ontwikkelen rond het rekruteren en behouden van vrijwilligers. Hoewel uit onderzoek blijkt dat in de kleine gemeenten meer vrijwilligerswerk wordt gedaan, betekent dit niet dat het daar ook automatisch gemakkelijk is om mensen voor vluchtelingenwerk te rekruteren, integendeel. Het vrijwilligerswerk in kleine gemeenten, waar vaak AZC's aanwezig zijn, lijkt vooral binnen het verenigingsleven plaats te vinden. Zeker waar AZC afgelegen zijn gesitueerd is de werving van voldoende vrijwilligers en probleem.

Een extra moeilijkheid betekent de mogelijke krimp in het aantal op te vangen asielzoekers. Denkbaar wordt geacht dat het om een tijdelijke krimp gaat, die wordt gevolgd door een groei wanneer omstandigheden in bepaalde delen van de wereld verslechteren of ander beleid wordt gevoerd. De organisatie moet dan beter weten om te gaan met volatiliteit in het aanbod aan vluchtelingen. De nieuwe afdelingen zullen hun organisatie zo moeten inrichten dat ze zowel perioden van krimp als van groei aankunnen en dit eist ook het nodige van de vrijwilliger.

Bij VluchtelingenWerk Nederland signaleerde men voorts dat er nogal wat variatie bestond in de invulling die aan het vrijwilligerswerk ter plaatse werd gegeven. Hoewel het bestaan van een zekere verscheidenheid wordt gezien als kenmerk van vrijwilligerswerk groeide het besef dat iedere vluchteling recht moet hebben op min of meer dezelfde zorg. Dat betekende dat bevordering van een grotere uniformiteit gewenst leek, en ook met dat doel wilde men kwaliteitsbeleid binnen de organisaties verder helpen ontwikkelen. Men meent dat door het samengaan in grotere werkverbanden en het kleiner worden van de afstand tot het landelijk bureau de kansen op het realiseren van kwaliteitsverbeteringen zijn toegenomen.

Eerder waren lokaal al initiatieven gericht op innovatie en kwaliteit ontplooid. Kwaliteitsbeleid van bovenaf leek geen adequate strategie: "Kwaliteitsbeleid dient vanuit de basis te worden ontwikkeld wil het voldoende binnen de organisatie worden gedragen." In de regio Arnhem was al succesvol met het INK-model gewerkt onder begeleiding van de Stichting Stavoor en de eigen afdeling Ontwikkeling en Advies. Daarbij kwam de kwaliteit van verschillende organisatiegebieden, vooral externe en interne omgeving, aan de orde. Geïnspireerd door het succes van

deze aanpak van onderop werd een plan ontwikkeld om te stimuleren dat ook elders de kwaliteit vanuit behoeften en perspectieven van de betrokkenen zouden worden ontwikkeld: "Vrijwilligers moeten zelf aangeven waar ze willen dat de kwaliteit van hun werk ligt, welke kwaliteitseisen gesteld mogen worden en waar ze op afgerekend willen worden. Afspraken moeten worden gemaakt over wat vrijwilligers wel en niet kunnen doen. Omdat het om vrijwilligerswerk gaat moeten ze ook aangeven hoe het leuk moet blijven." Dat betekende wel dat het om een langdurig, maar ook breed gedragen proces zou moeten gaan. Overigens lijken de meeste afdelingen met eenzelfde soort problemen te maken te hebben: "Het is de bedoeling dat er na een paar jaar 'best practices' ontwikkeld worden die als richtlijnen voor een algemene (eventueel verplichte) aanpak kunnen gaan fungeren. Zo lijken veel afdelingen problemen met rekrutering te hebben, maar 'het zijn niet allemaal lerende organisaties' en in de nieuwe structuur zou het beter mogelijk zijn om via richtlijnen tot communicatie van innovaties te komen. Sommige praktijken, bijvoorbeeld gericht op het vaststellen van klanttevredenheid, zullen ongetwijfeld ingevoerd moeten worden, ook vanuit subsidiegevers, zo wordt verwacht.

VluchtelingenWerk Nederland heeft stichting VrijwilligersManagement de opdracht gegeven voor het aanpassen van het 'kwaliteitsspel', dat nog sterk is gericht op het maatschappelijke werk, aan de situatie van vluchtelingenwerk. Elementen uit het INK-model en de 'Balanced Score Card-benadering' worden daarbij gebruikt. Het aangepaste spel wordt ontwikkeld en uitgetest in samenspraak met een klankbordgroep van VluchtelingenWerk Nederland. Wanneer het kwaliteitsspel gereed is worden (begin 2003) in vier delen van Nederland conferenties gehouden die bedoeld zijn om het kwaliteitsbeleid bij de afdelingen te introduceren, 'de geesten rijp te maken' en draagvlak te creëren. Na de conferenties worden met de eigen personele inzet van de afdeling Ontwikkeling en Advies in 2003 tot en met 2005 in de regio's gefaseerd gewerkt aan de daadwerkelijke uitvoering van de kwaliteitszorg. Naar het zich nu laat aanzien zijn hiervoor voldoende personele middelen in de organisatie aanwezig, 'onvoorziene ontwikkelingen daargelaten.'

Vanuit VluchtelingenWerk Nederland wordt naar voren gebracht dat het Ministerie van Justitie zeker vrijwilligersbeleid moet blijven voeren wanneer ze de visie heeft dat het belangrijk is dat burgers zich voor dit terrein inzetten: "Probeer dan de kwaliteit van het vrijwilligerswerk te verbeteren." Er bestaat onvoldoende zicht op het belang van een platform van organisaties die zich met vrijwilligerswerk op het terrein van justitie bezig houden.

Vrijwilligerswerkbeleid van de gemeente Rotterdam

Grotere gemeenten maken al langer meer werk van vrijwilligersbeleid. Het meest is dat geval in Rotterdam. De gemeente Rotterdam voert al meer dan een decennium lang een stimulerend en voorwaardenscheppend vrijwilligersbeleid. Dit komt tot uitdrukking in een veelheid aan ondersteuningsmaatregelen, in de sfeer van accommodatiebeleid, financiering van de infrastructuur ten behoeve van het vrijwilligerswerk (stedelijke 'steunfuncties'), onkostenvergoeding, verzekeringen, een vrijwilligersprijs en onderzoek. De gemeente ziet duidelijk het belang van vrijwilligerswerk, waar het gaat om de bijdrage aan gemeenschapsvoorzieningen, individuele ontplooiing en maatschappelijke integratie. Meer specifiek heeft het bevorderen van vrijwilligerswerk door allochtonen de aandacht van de gemeente. Volgens de gemeente convergeren de doelen van de overheid en die van de vrijwilligersorganisaties op tal van terreinen; de vrijwilligersorganisaties zijn 'coproducenten van beleid'. De economische waarde van de inbreng van vrijwilligers in Rotterdam wordt geschat op bijna 50 miljoen euro per jaar. De gemeente onderkent de dynamiek tussen civil society en overheid: "Ze zijn van belang voor elkaar en kunnen elkaar versterken." Professionals spelen hierin een belangrijke mediërende rol. De stedelijke steunfuncties zijn voornamelijk verantwoordelijk voor de belangenbehartiging, de continuïteit, de uitvoering en de vakkennis. Subsidie ten behoeve van de uitvoering van vrijwilligerswerk wordt gegeven wanneer de organisatie duidelijk 'coproducent van beleid' is. Dat is het geval bij organisaties als Match en SOB, die worden gesubsidieerd.

Sinds 2002 heeft de gemeente Rotterdam een uitgebreid programma veiligheid ontwikkeld (www.rotterdam.nl), waarvoor ettelijke tientallen miljoenen euro's beschikbaar zijn. De mogelijkheid bestaat voor organisaties op het terrein van justitieel vrijwilligerswerk om gebruik te maken van financiering in het kader van dit programma. Zo heeft de afdeling Rotterdam van de Vereniging Relaties van Gedetineerden en Ex-gedetineerden middelen uit dit programma gevraagd.

Gemeenten verschillen nogal in vrijwilligerswerkbeleid en beleid op maatschappelijke terreinen. Van gemeente tot gemeente zullen subsidiemogelijkheden daardoor verschillen. Een uitgebreid veiligheidsbudget is er zeker niet overal. In Den Haag bijvoorbeeld is slechts 2.5 miljoen euro beschikbaar voor het programma Jeugd en veiligheid, waarmee onder meer een coachingsproject door Marokkaanse hoog opgeleide vrijwilligers wordt gefinancierd.

Bijlage 2 Informanten

Bonjo

Mevr. C. van Ommeren

Gemeente Rotterdam

Dhr. A. van Diemen (Dienst Sozawe)

Humanitas Haagland

Dhr. R. Manoeni, Dhr. J. Rutten

Isna/Exodus, Vrijwilligers en Kerkzaken

Dhr. H. Vooijs

Kinder- en Jongerenrechtswinkel Enschede en Hengelo

Dhr. L. Ripmeester

Match

Dhr. W. Dubois, Dhr. H. Bode, Dhr. P. Diepenhorst

Ministerie van Justitie

- Directie Sancties, Reclassering en Slachtofferhulp
  - Dhr. O. de Lange
- Afdeling Jeugd
  - Mevr. N. Epker
- Dienst Justitiele Inrichtingen
  - Mevr. L. v.d. Borg
- Directie Rechtsbijstand en Juridische Beroepen
  - Dhr. W. van IJzeren
- Directie Vreemdelingen Beleid
  - Daniette de Groot

Ministerie van VWS

Dhr. H. Hoek, Mevr. J. Brasker

Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV)

Dhr. R. Hetem

Project Buurtbemiddeling in Bezuidenhout, Den Haag

Mevr. T. Joxhorst, projectleider

Slachtofferhulp Nederland

Mevr. E. de Regt

Slechts Op Bezoek

Mevr. S. Dijkers, Mevr. R. Willemsen

Stichting Reclassering Nederland (Steunpunt Vrijwilligers Reclassering; Commissie Toewijzing Vrijwilligersbudget)

Dhr. H. Verburg

Tans/Mex-It

Dhr. M. Baba

**Vereniging Relaties van Gedetineerden en Ex-gedetineerden, Afdeling Rotterdam/
Afdeling Buitenland**

Mevr. L. van der Meulen

Vluchtelingenwerk Nederland

Dhr. W. Smid

Colofon

opdrachtgever/financier	Ministerie van Justitie, Directoraat-generaal Preventie, Jeugd en Sancties, Directie Jeugd en Criminaliteitspreventie
auteur(s)	Drs. H.J. van Daal
layout	N. van Koutrik
omslag	Korteweg Communicatie, Eindhoven
uitgave	Verwey-Jonker Instituut

De publicatie

De publicatie kan besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

Bestellen per fax of per e-mail kan ook: Verwey-Jonker Instituut, Kromme Nieuwegracht 6, 3512 HG Utrecht, telefax 030-2300683, e-mail secr@verwey-jonker.nl onder vermelding van 'Vrijwilligerswerkbeleid van Justitie', uw naam, factuuradres en afleveradres.

ISBN 90-5830-101-X

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2002

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.

D1082310.HD/NK, 281102